

BULETINUL DE INFORMAȚII

AL GRĂDINII BOTANICE ȘI AL MUZEULUI BOTANIC DELA
UNIVERSITATEA DIN CLUJ.

BULLETIN D'INFORMATIONS

DU JARDIN ET DU MUSÉE BOTANIKES DE L'UNIVERSITÉ DE CLUJ,
ROUMANIE.

Vol. I.

1921.

No. 3.

Schimbul meu de scrisori cu Florian Porcius*).

De

IULIUS RÖMER.

Braşov.

În luna August 1883 am luat și eu parte la o excursie făcută de tânăra Societate Carpatină Ardeleană, dela Bistrița pe Ineu (2280 m.). M'am folosit de scurtul popas dela Rodna veche, ca să cercetez pe Nestorul botaniștilor ardeleni din acele timpuri, — Michael Fuss murise la 17 Aprilie al aceluiaș an, — pe Florian Porcius. Cu prietenie spontană a primit bătrânul botanist, care număra deja 67 ani, pe admiratorul scientiæ amabilis, care era cu 32 ani mai tânăr, arătându-se bucuros de schimbul de plante ce i-s'a propus.

Nici nu visam atunci, ce mare avantaj însemna acest lucru pentru mine. Bătrânul și expertul Maestru nu se mărginea numai la revizuirea determinării plantelor trimise de mine, ci mă lămurea în mod amănunțit asupra greșelilor mele, îndrumându-mă prin aceasta la studiul mai aprofundat al cărților mele.

Chiar prima scrisoare, pe care mi-a trimis-o Porcius la 4 Dec. 1883 a fost foarte detaliată, având nu mai puțin decât 8 pagini mari în quarto. Cuprindea și multe indicații literare. Este ușor de înțeles, ce extraordinar de mult m'a împințenat această prevenire la o activitate și mai intensivă de colector și cât m'a ajutat în examinarea speciilor și formelor critice, mie încă necunoscute. Mă și onora totodată îndemnul lui Porcius, care îmi scria astfel: «Mă bucură deosebit de mult, că dta te-ai dedicat cu deosebită predilecție studiului botanicei, și primesc din toată inima hotărârea dtale, să intrăm în legătură trainică de schimb. Mă declar gata să te ajut în orice timp, te rog prin urmare să te adresezi către mine în toate cazurile de îndoială».

În răstimpul de 17 ani, până la 1900, cât au durat relațiunile noastre

*) Trad. din orig. german de Al. Borza.

de schimb, m'am folosit adesea de sfaturile amabilului Moș Porcius, fără ca să fi putut remarca la el o slăbire a interesului. O scrisoare de a lui a fost chiar de 10 coale mari, și afară de aceea mai notase câteva observații prețioase pe etichetele plantelor culese de el, ce mi-a trimis.

Este foarte natural, că în unele cazuri am avut opinii diferite în privința unor determinări de plante. Dar bătrânul și încercatul cunoscător de plante nici când n'a fost în cazuri de acestea prepotent față de colegul său mai tânăr, ci intra bucuros în analiza obiecțiunilor aduse, în năzuința sa de a înconjura orice neînțelegere ce se putea naște din vre-o scăpare din vedere din partea lui. Un exemplu bun avem în privința aceasta în scrisoarea sa din 30 Martie 1887, care este așa de caracteristică pentru modestia sa, încât trebuie să o comunic întregă. Iată pasagiul din chestiune: «M-am mirat mult, citind în scrisoarea dtale din 3 l. c., că ți-s'a părut, că eu m'am supărat pe dta, fiindcă mi-ai comunicat părerea dtale și a prietenilor dtale cu privire la specia aceea galbenă de *Aconitum* (era vorba dacă *A. lasianthum* nu este cumva totuși identic cu *A. pyrenaicum*). Nu-mi aduc acum aminte ce fel de expresiuni am folosit atunci când căutam să-mi sprijinesc părerea. Vă pot însă asigura pe cuvântul meu de onoare, că departe a fost de mine gândul să mă supăr pe dta din pricina aceea; dimpotrivă, eu apreciez și prețuesc pe deplin legăturile de cunoștință și prietenie ce le am cu dta. Dacă totuși ași fi îmbrăcat vederile mele de atunci în expresiuni din care dta ai fi putut deduce că sunt supărat, îți cer în cazul acesta mii de scuze, și te rog să fii încredințat, că nicicând nu m'am gândit ori nu m'ași fi putut gândi să săvârșesc cu voia o astfel de greșeală mare.

Ar fi fost de altfel cât se poate de incorect din partea mea, ca din prilejul unei deosebiri de vederi să iau o poziție dușmănoasă, și să mă supăr pe acela, care a fost de altă părere, or care putea avea un motiv să nu împărtășească vederile mele. Eu nu încercasem în cazul acela decât să-mi expun și să-mi motivez părerea mea personală, fără de a avea intențiunea, să prezint această părere a mea ca o dogmă intangibilă, știind doar' bine că în multe chestii științifice stăpânesc vederi contradictorii chiar și între matadori.

Cu atât mai vărtos poate fi acesta cazul în privința unor, ori poate chiar multor plante din flora țerii noastre, care fiind puntea de legătură între flora Europei centrale și a celei răsăritene, prezintă numeroase forme speciale, asupra originii și valorii cărora încă nu s'a ajuns la o părere, la un rezultat definitiv, care să excludă orice îndoială; eu socotesc deci orice discuție pro și contra utilă, ba chiar necesară, fiindcă numai așa se va putea ajunge la o lămurire definitivă dorită».

Porcius adesea avea ocazie să facă astfel de analize critice, fiindcă tocmai acele familii le studia cu predilecție, care erau bogate în forme de-o variabilitate mare. Când făcusem legătura de schimb cu el, avea un deosebit interes pentru răchite și graminee. S'a bucurat mult când i-am trimis *Salix daphnoides*, și încă și mai mult, când a primit o specie lui

necunosută, în care Simonkai a recunoscut un bastard al speciei *S. alba* cu *S. babylonica*, ce poartă în lumea horticultorilor numele de *S. sepulcralis*.

Genul *Rubus*, așa de bogat în forme încă l-a interesat. Mai târziu a fost atras de studiul *Potentillelor* ardelenene în legătură cu cheia analitică a lui Zimmeter, iar dela 1889 începând s'a ocupat mai vârtos de *Piloselloideele* genului *Hieracium*, căutând să se orienteze în privința lor cu ajutorul lucrării mari a lui Nägeli și Peter. Formele deosebit de isbitoare le trimetea la Göttingen la Peter însuș. Curând a remarcat însă, că în lucrarea amintită lipsesc unele *Hieracii* ardelenesti, și a preconizat deci studiul acestui gen bogat în forme și aplicat spre bastardări ca una dintre problemele principale ale viitorilor floriști ardeleni. De altfel și însuși Porcius câștigase convingerea, că nu este vorba aci atât de erijarea subspeciilor, varietăților, formelor și bastarzilor noi, ci mai mult de gruparea acestora în jurul unor centre fixe, dela care pot emana mutațiuni în diferite direcțiuni.

Eu mă nizuiau bineînțeles, să implinesc după puțină dorințele prietenului botanist, trimițându-i plantele, de care chiar avea trebuință la studiile sale speciale. Afară de plantele acestea se bucura mai vârtos de plantele ce-i lipseau din herbarul său de atunci, după ce la 1885 își vânduse prima sa colecție la București. Astfel de plante erau *Waldsteinia sibirica*, *Aremonia agrimonoides*, *Hyacinthus leucophaeus*, *Pirola umbellata*, *Salix daphnoides*, *Bromus barcensis* etc.

De altă parte eram bucuros și eu să primesc plantele caracteristice ale munților Rodnei dela el, ceea ce nu era ușor de obținut, căci etatea lui mai înaintată îi făceau excursiile în munții înalți tot mai anevoioase. Din când în când îi ajuta și profesorul Alexi, care a murit însă la 1895. Lui am avut să-i mulțumesc spre pildă frumoasa *Senecillis sibirica*, pe care numai târziu am mai colectat-o la Prajmăr în județul Brașovului.

Deși n'am mai fost după anul 1883 la Rodna, totuși am avut bucuria să convin personal cu amabilul Porcius în repezite rânduri. Aceasta se întâmpla când în drumu-i spre București la ședințele Academiei Române, a cărui membru era, se opria în Brașov. Acesta a fost cazul la 1883, 1888, 1889, 1890 și 1892; în anul 1887 n'a putut călători la București, fiindcă guvernul maghiar i-a degenat eliberarea pașaportului din motive necunoscute. Cu această ocazie am discutat multe chestiuni botanice, și s'a pecetluit prietenia între botanistul bătrân și între cel tânăr printr'o sărutare frățească de despărțire.

Ultima scrisoare am primit-o dela prietenul octogenar (de 88 ani) la 18 Aprilie 1904. Cu doi ani în urmă, la 30 Maiu 1906 a murit Florian Porcius. Amintirea lui trăește însă în mine așa de viu, cași când numai ieri s'ar fi despărțit de mine. Mi-a fost doar Mentorul de încredere chiar în primii ani ai pribegirilor mele botanice, când așa de ușor apucă pe căi greșite un începător; iar prietenia lui mi-a fost o grăitoare dovadă, că pe culmile luminoase ale științei dispăre, pierzându-și însemnătatea, orce deosebire de vârstă, de confesiune și limbă.

Mein Briefwechsel mit Florian Porcius.

Von
JULIUS RÖMER.

Braşov (Kronstadt).

Im August 1883 nahm ich an einem von Bistritz aus unternommenen Ausflug des jungen Siebenbürgischen Karpathenvereines auf das Kuhhorn (Ineu, 2280 m.) Anteil. Den kurzen Aufenthalt in Alt-Rodna benützte ich, dem damaligen Nestor der siebenbürgischen Botaniker Florian Porcius — war doch am 17 April desselben Jahres Michael Fuss gestorben — meine Aufwartung zu machen. Mit natürlicher Freundlichkeit empfing der schon 67 Jahre alte Botaniker den um 32 Jahre jüngeren Verehrer der scientia amabilis und war sofort zu dem erbetteten Pflanzenaustausch mit ihm bereit. Welchen grossen Vorteil mir dieser bringen sollte, ahnte ich damals nicht.

Beschränkte sich doch der erfahrene Altmeister nicht darauf, die Bestimmung der ihm von mir eingesandten Pflanzen zu überprüfen; er belehrte in ausführlicher Weise mich von meinen Irrtümern und veranlasste mich dadurch, genauere Studien in meinen Bestimmungsbüchern zu machen. Gleich der erste Brief, den mir Porcius am 4. Dec. 1883 schrieb, war eingehend und acht grosse Quartseiten lang. Er enthielt auch schon zahlreiche Literaturnachweise. Dass ich durch ein solches Entgegenkommen in meine Sammeltätigkeit ausserordentlich angespornt und in der kritischen Prüfung der unbekanntenen Arten und Formen gefördert wurde, liegt auf der Hand. Sah ich doch darin auch eine ehrende Aufforderung, wenn Porcius mir schrieb: «Es macht mir eine besondere Freude, dass Sie sich dem botanischen Fache mit besonderer Liebe widmen und ich acceptiere Ihr Vorhaben mit ganzem Herzen, dass wir in dauernde gegenseitige Tauschverbindung treten. Auch bin ich jederzeit bereit, Ihnen an der Hand zu gehen, demzufolge wollen Sie sich in allen zweifelhaften Fällen an mich wenden». In unserem Tauschverhältnis, das bis 1900, also 17 Jahre lang dauerte, habe ich, besonders in den achtziger Jahren den Rat des liebenswürdigen Porcius oft in Anspruch genommen, ohne, dass ich je von ihm ein Nachlassen seines Interesses gemerkt hätte.

Einmal umfasste einer seiner Briefe sogar 10 Bogenseiten und ausserdem vermerkte er auf die Etiketten, die er den von ihm gesammelten Pflanzen beilegte, manche wertvolle Beobachtung. Es ist selbstverständlich,

dass wir in den Bestimmungen der Pflanzen manchmal auch verschiedener Ansicht waren. Niemals war er, der alte gewiegte Pflanzenkenner dem jüngeren Kollegen gegenüber rechthaberisch, sondern ging auf die vorgebrachten Einwendungen bereitwillig ein. Er ging in seinem Bestreben, jede Missstimmung zu verhindern, sogar soweit, dass er schon Vermutungen einer solchen durch unbegründete Nachsicht seinerseits, aus dem Leben zu schaffen trachtete. Ein gutes Beispiel hiefür liefert eine Stelle aus einem Briefe, den er mir am 30 März 1887 schrieb und die so kennzeichnend für seine Bescheidenheit ist, dass ich sie ganz mitteilen muss. Sie lautet: «Ich habe mich sehr gewundert, als ich Ihrem werten Schreiben vom 3. d. M. entnahm, dass Sie der Meinung waren, als ob ich auf Sie erzürnt gewesen wäre, weil Sie rücksichtlich der gelben *Aconitum* — Species (Es handelte sich darum, ob *A. lasianthum* nicht etwa doch *A. pyrenaicum* wäre) Ihre und Ihrer Freuden Ansicht mitgeteilt haben.

Ich kann mich jetzt nicht mehr daran erinnern, welcher Ausdrücke ich mich dazumal bedient habe, als ich meine Ansicht zu begründen suchte. So viel kann ich Sie auf mein Ehrenwort versichern, dass es von mir weit entfernt stand, aus jenem Anlass auf Sie böse zu sein, im Gegenteil ich schätze und achte hoch Ihre mir werthe Bekanntschaft und Freundschaft. Sollte ich jedoch meine damalige Ansicht in solche Ausdrücke gekleidet haben, dass Sie es deuten konnten, ich wäre auf Sie böse geworden, dann bitte ich Sie tausendmal um Entschuldigung und seien Sie versichert, dass ich nie daran dachte oder denken konnte, mich absichtlich eines solchen argen Fehlers schuldig zu machen. Es wäre übrigens von mir auch höchst unkorrekt gewesen, aus Anlass von Ansichten, die mit der meinigen nicht übereinstimmten, eine abstossende Haltung einzunehmen, und auf diejenigen die anderer Ansicht waren, bezüglich Grund haben konnten, meine Ansicht nicht zu teilen, böse zu sein. Ich habe bei jener Gelegenheit nur einfach meine persönliche Ansicht darzulegen und begründen versucht, ohne beabsichtigt zu haben, diese Ansicht als einen unantastbaren Glaubenssatz gelten zu lassen, da es mir wohlbekannt ist, dass in vielen wissenschaftlichen Fächern selbst unter den Matadoren widersprechende Ansichten herrschen.

Umsomehr kann dies in Bezug mancher, vielleicht vieler Pflanzen aus der Flora unseres Landes Geltung haben, weil diese als Verbindungsglied zwischen der mitteleuropäischen und osteuropäischen Flora zahlreiche eigentümliche Formen aufweist, über deren Entstehungsweise und Artwertigkeit die Forschungen noch nicht zu einem, jeden Zweifel ausschliessende Endresultate gelangt sind, und ich halte daher jede Meinungsäusserung pro und contra zweckdienlich, ja sogar notwendig, weil man nur hiedurch zu einer wünschenswerten, endlichen Klarstellung gelangen kann».

Zu solchen Auseinandersetzungen über strittige Arten und Formen hatte Porcius reichliche Gelegenheit, da er gerade solche Familien mit

Vorliebe studierte, die reich an variierenden Gliedern sind. Als ich die Tauschverbindung mit ihm geknüpft hatte, fanden *Salices* u. *Gramineen* seine besondere Beachtung. Erfreut war er, als ich *Salix daphnoides* sandte, nochmehr über eine *Salix*-Art, die ihm ganz unbekannt war und die Simonkai als den Bastard von *S. alba* mit *S. babylonica* erkannte, der unter den Gärtner den Namen *S. sepulchralis* führe. Auch die Formenreiche Gattung *Rubus* interessierte ihn. Später wurde er durch Zimmers Schlüssel der *Potentillen* zur Durchforschung der siebenbürgischen Fingerkräuter geführt und vom Jahre 1889 an beschäftigte er sich hauptsächlich mit den *Piloselloiden* unter den *Hieracien* und suchte sich unter ihnen mit Hilfe des grossen Werkes von Nägeli und Peter zurechtzufinden.

Besonders auffällige Formen schickte er an Peter selbst nach Göttingen. Bald erkannte er, dass im erwähnten Werke manche siebenbürgische *Hieracien* fehlen und bezeichnete das Studium dieser formenreichen und zu Bastardierungen geneigten Gattung, als eine wichtige Aufgabe der zukünftigen Botaniker Siebenbürgens. Übrigens war auch Porcius zur Ansicht gekommen, dass es sich dabei weniger um Aufstellung neuer Unterarten, Varietäten, Formen und Bastarde handle, als um die Gruppierung dieser um anerkannten Arten, als um die feststehenden Mittelpunkte, von denen aus nach verschiedenen Richtungen hin Mutationen erfolgen können.

Ich war natürlich bemüht, dem erfahrenen botanischen Freunde nach Möglichkeit seine Wünsche zu erfüllen und diejenigen Pflanzen zu senden, die er zu seinen Spezialstudien gerade begehrte. Ausser über solche Pflanzen freute er sich besonders über diejenigen, die seinem damaligen Herbar fehlten, da er sein erstes, umfangreiches Herbarium im Jahre 1885 nach Bukarest verkauft hatte. Zu ihnen gehörten z. B. *Waldsteinia sibirica*, *Aremonia agrimonoides*, *Hyacinthus leucophaeus*, *Pirola umbellata*, *Salix daphnoides*, *Bromus barcensis* u. a. m. Ich andererseits war erfreut, von ihm die charakteristischen Pflanzen der Rodnaer Berge zu erhalten, was für ihn nicht immer leicht war, da das zunehmende Alter Exkursionen ins höhere Gebirge ihm immer schwerer machten.

Hie und da half ihm Prof. Alexi, der aber schon im Jahre 1895 starb. Ihm verdanke ich z. B. das schöne *Senecillis sibirica*, das ich erst später auch bei Tartlau (Prejmer) im Kronstädter Komitat gesammelt habe.

Obwohl ich nach dem Jahre 1883 nicht mehr nach Rodna gekommen bin, habe ich doch die Freude gehabt, wiederholt mit dem lebenswürdigen Porcius auch persönlich zu verkehren. Es geschah, wenn er auf seiner Reise nach Bukarest zu den Sitzungen der Academie der Wissenschaften, deren Mitglied er war, in Kronstadt sich aufhielt. Das war in den Jahren 1883, 1888, 1889, 1890 und 1892 der Fall; im Jahre 1887 konnte er nicht nach Bukarest fahren, weil ihm damals aus unbekanntem Gründen von der magyarischen Regierung der Reisepass ver-

weigert wurde. Da wurde denn manches botanische Thema erörtert und die Freundschaft zwischen dem alten und dem jungen Botaniker durch den Bruderkuss beim Abschiede besiegelt. Den letzten Brief erhielt ich vom 88 jährigen Freunde am 18. April 1904. Zwei Jahre darauf, am 30 Mai 1906 starb Florian Porcius. Sein Andenken aber ist in mir noch so lebendig, als ob er gestern von mir geschieden wäre. War er doch gerade in den ersten Jahren meiner botanischen Wanderschaft, wo der Anfänger so leicht auf Irrwege geraten kann, mein zuverlässiger Führer und ist doch seine Freundschaft mir ein Beweis dafür gewesen, wie auf den lichten Höhen der Wissenschaft jeder Unterschied des Alters, der Konfession und der Sprache verschwindet und wesenlos wird.

Flora grădinilor țărănești române.

I. Mărul (*Pyrus Malus L.*)

De

AL. BORZA.

Studiul plantelor cultivate interesează numeroase categorii de oameni: filologi și etnografi, botaniști, agronomi, horticultori, pomologi, economiști, geografi și istorici deopotrivă.

Articolele privitoare la această chestie văd lumina tiparului în reviste de specialități diverse, dupăcum a fost studiată «flora grădinilor» mai mult dintr'un punct sau altul de vedere; aceste studii însă de obicei nu sunt lipsite de interes și pentru celelalte tagme.

În următoarele încep a publica rezultatele prelabile ale cercetărilor mele asupra plantelor cultivate în grădinile țărănești dela noi, în aceasta *revistă botanică*, fiindcă în cercetările mele a primat tocmai punctul de vedere botanic, determinarea după puțință cât mai precisă a speciilor și stabilirea ariei lor de răspândire, istoria migrațiunii lor și a introducerii lor în cultură, câștigând astfel unele date poate de interes pentru istoria culturală a plantelor și pentru geografia botanică, în care se recunoaște tot mai clar rolul covârșitor pe care l-a avut omul de secole și mii de ani în răspândirea plantelor. ¹⁾

Mărul (*Pyrus Malus L.*)

Cel mai răspândit și mai folositor pom al grădinilor noastre țărănești. Se cultivă în foarte multe rase sau soiuri, care se unesc în următoarele caractere botanice generale:

Arbore mijlociu de 6—10 metri înalt, din familia *Rozaceelor*, subf. *Pomoidee*. Scoarța trunchiului la început roșietică-brună, mai târziu devine sură-întunecoasă și se desface în bucăți subțiri. Coroana întinsă, rămurindu-se în mod caracteristic la diferitele soiuri. Frunzele sunt ovale, ascuțite, pe margine încrestate (crenat serrate), pe față verzi-întunecoase, pe dos palide-verzi, aproape golașe ori alb-păroase, uneori tomentoase, păsloase. Coada frunzei mai scurtă decât limbul. Florile sunt dispuse mai multe într'un corimb; petalele lor 5 la număr, sunt pe dinafară rozacee,

¹⁾ Considerațiile generale asupra importanței subiectului, asupra metodelor întrebuintate și a izvoarelor utilizate vor fi publicate mai târziu, când toate fragmentele vor fi reunite.

dinlăuntru albe. Staminele au o anteră galbenă, stilii numai la baza uniți. Fructele sunt cărnoase, globoase, turtite sau lungărețe, purtând la capăt cinci foițe uscate, rămășițele caliciului. În mijloc endocapul coriaceu-cartilaginuos, cu 5 camere cu câte 2 (rar 3) semințe.

Originea rasselor cultivate.

Merii se cultivă din vremuri străvechi în foarte multe soiuri. În depozitele locuințelor lacustre din Elveția și Italia se găsesc deja urmele unor soiuri de mere cultivate, ce se deosebesc de merele sălbatece păstrate în acelaș loc. Grecii cunoșteau probabil mai multe soiuri, Columella al Romanilor amintește 7 feluri, iar în timpurile mai noi se cunosc peste 600 de soiuri cu vre-o 2000 de forme de importanță în pomologie.

Este una dintre cele mai grele probleme să eruezi origina botanică a celor mai multe rase din cultură, căci începuturile culturii mărului se pierd în negura trecutului milenar, din care nu ni s'au păstrat dovezi istorice.

Cu metodele istorice și filologice uzitate de Hehn¹⁾ la deslegarea problemelor privitoare la originea și răspândirea plantelor cultivate, nici nu ajungem departe.

Botaniștii își încearcă norocul cu metodele strict științifice, comparația și analiza morfologică a tuturilor formelor spontane și cultivate, recente și fosile, precum și tragerea concluziilor din distribuția lor geografică.

Engler²⁾ ajunge pe calea aceasta la constatarea, că merii cultivați își trag obârșia dela *P. pumila* Mill. (din Caucaz-Altai), din *P. dasyphylla* Borkh. (originar în Orient) și *P. prunifolia* Willd. (din Siberia), pe când mărului pădureț, *P. silvestris* Mill. îi atribue un foarte mic rol la producerea soiurilor cultivate.

A. De Candolle crede în schimb³⁾, că atât mărul sălbatec cât și cel cultivat este în Europa de vechime preistorică și indigen atât în Europa, cât și în Anatolia, Caucazul de sud și Persia de nord.

În Reinhardt⁴⁾ citim, că și el mai vărtos două soiuri spontane consideră de străbunii merilor noștri: *P. pumila* și *P. dasyphylla*, dela care se derivă în special merele rețete.

Pirus prunifolia din China de Nord, Siberia și țara tatarilor cu fructe galbene și roșii ca sângele poate fi socotit ca strămoșul merelor de Astrachan și a merelor rusești de ghiață. *P. silvestris* este indicat ca o plantă spontană a Aziei de vest (?) care a putut fi unul dintre părinții merelor noastre dulci-acrii de masă.

În Ascherson u. Graebner⁵⁾ și în dendrologiile moderne gă-

¹⁾ Kulturpflanzen und Haustiere, ed. VII. Berlin 1902.

²⁾ În Hehn, op. c., p. 615.

³⁾ L'origine des plantes cultivées, tr. magh. p. 246.

⁴⁾ Dr. L. Reinhardt: Kulturgeschichte der Nutzpflanzen, t. IV. 1. Hälfte p. 73.

⁵⁾ Synopsis d. Mitteleurop. Flora, t. VI, II. Abt. p. 74 et sequ.

sim o analiză mai precisă și un tablou sinoptic complet al tuturor formelor «botanice».

În următoarele reproduc clasificarea lui C. K. Schneider¹⁾ în legătură cu analiza exemplarelor ce mi-au stat la îndemână la Cluj, și a datelor din literatura noastră botanică.

Gen. *Malus* Miller,

Sect. *Eumalus* Zabel,

1. *M. silvestris* Miller (Sinonime: *Pyrus Malus sylvestris* L., *M. communis* Lam., *M. acerba* Mérat, *Pyrus Malus* var. *austera* Wallr., *Pyrus acerba* DC., *Pyrus Malus* var. *glabra* W. Koch, *M. communis* var. *silvestris* Beck).

Var. a. *typica*, cu ramuri spinescente adesea, cu peduncul și caliciu de tot glabru, ori pedunculul la bază numai mult pușin păros, frunzele la început pubescente pe nervure și pe dos, la urmă de tot glabre ori la bază pușin păroase. Fructul rotund ori pușin oval, în medie cu diametru de 2 cm., la maturitate galben-roșu, acru, amar.

Popular: Mărul padureș cu merele pădureșe sau sălbatece, numite și coricove, mere-acre, mere-pădureșe²⁾. Răspândit în Europa centrală, mai rar spre Sud și Sud-vest, deasemenea în Nord și Est. În Azia probabil lipsește.

La noi se găsește prin pădurile de șes și deal, în întreaga țară. Limita lui superioară de vegetație este binecunoscută în România ciscarpatină.

În Muntele Gutin din Nordul Ardealului nu merge mai sus de 919 m.³⁾

În Transilvania centrală⁴⁾ limita superioară pare a fi 1010 m. după datele culese dela Sovata (990 m., jud. Mureș Turda), Rodna-veche (932 m., jud. Bistrița Năsăud), Csomakörös (1078 m.) și Keresztvár (1137 m.).

În Carpații sudici⁵⁾ se cunosc stațiuni și mai elevate: În Munții Făgărășului pe creasta Gârdomen la 1121 m., în Munții Sibiului la Jina la 1200 m. și la Gurarâului la 1208 m. Pe Piatra Craiului se cunoaște la 1047 m., pe Retezat la 1085 m.

În Banat maximul elevației este 774 m. la Cracu Babii lângă Stăierloc⁶⁾.

Din Munții Bihariei avem mai multe date⁷⁾, care dau o medie de 1000 metri. Vidra de sus (1132 m.), Piatra Rusului (1045 m.), Valea Sacă (957 m.), Plopiș (801 m.), Mestecini (987 m.), Colții Trascăului (1105 m.), Dosu Capși (1224 m.). Kerner l'a văzut cultivat la 1188 m.

¹⁾ Illusiriertes Handbuch der Laubholzkunde, t. I. p. 714—725.

²⁾ Z. C. Panju: Plantele cunoscute de poporul român, p. 158.

³⁾ Fekete-Blattny: Az erdészeti jelentőségű fák és cserjék elterjedése a Magyar Állam területén (1913), t. I. p. 350.

⁴⁾ Op. c. p. 415.

⁵⁾ Op. c. p. 472.

⁶⁾ Op. c. p. 524.

⁷⁾ Op. c. p. 573.

Pentru vechiul regat așteptăm date mai amănunțite cu privire la distribuția orizontală și verticală a acestei specii în lucrarea dlui Dr. P. Enculescu, ce se va tipări curând.

Artur Gorovei și M. Lupescu amintesc în lucrarea lor folcloristică ¹⁾ trei feluri de mere pădurețe iernatice: Pădurețe cu fața albă și gust acru, p. cu fața roșie și gust acru și p. cu fața albă și gust dulce. Lipsesc amănunte botanice cu privire la aceste trei feluri de mere pădurețe.

Forma aceasta *typica* am văzut-o din următoarele locuri în colecțiunile noastre ²⁾:

Belioara (jud. Turda Arieș) la 850 m., plantă foarte glabră, numită de popor «măr pădureț», cultivat la marginea unei grădini (H. U. și H. B., leg. Borza).

Cluj-Hoia (H. M.) la margini de pădure; tot acolo (H. B., leg. Borza) cu fructe de 3, la alți pomi 4'5 cm. în diametru, primele globoase, cele din urmă ovale, de culoare galbenă verzuie, cu pată roșie în față.

Exemplele colectate în Grecia (Orphanides), Ungaria (Janka) și Austria (Kerner Fl. exs. A. H. No 2438) sunt cunoscute în literatură.

Forma aceasta, de și reprezintă adevăratele mere cele mai pădurețe, a fost cu siguranță în parte *punctul de mănecare pentru merele cultivate*. Deși exemplele noastre corăspund pe deplin diagnozei rasei celei mai «sălbatece», le găsim deja tolerate la marginea grădinilor, «cu un picior în grădină» am putea zice, deci pe cale de a fi domesticate, deși fructele lor abia pot servi la înăcrirea unei ciorbe sau copiilor de gustare în lipsa unor fructe mai bune.

Un număr ceva mai mare de mere pădurețe din herbarele studiate nu corăspund diagnozei formei «tipice», deosebindu-se prin frunzele mai mari și păroase pe dos, prin pedunculul, caliciul și receptacolul florilor mai păroase, fără ca să poată fi totuși indentificate cu specia următoare *Malus pumila* și formele ei.

Cred că are deplină dreptate C. Schneider când propune să deosebim forma aceasta ca

var. b. *hortulana* ³⁾, de care țin poate și multe plante indicate mai sus din izvoarele literare.

Exemplele văzute:

Rodna (H. U., leg. Porcius), cu observarea: «Mere sălbatece foarte acre».

Frunzele sunt destul de glabre, dar caliciul și receptacolul aproape păslos-păros.

Cluj-Făget (H. M. leg. Borbás).

Cluj-către Feleac în Făget (H. U. leg. Borza); frunzele mai bătrâne calvescente, caliciul păros.

¹⁾ Botanica Poporului Român, Folticeni, 1915, p. 70.

²⁾ H. U. = Herbarul Universității din Cluj; H. M. = Herb. Muzeului Național Transilvan; H. B. = Herb. prof. Borza; H. Baumg. = Herb. Baumgarten.

³⁾ l. c. p. 715.

Cluj-Lomb (H. M., leg. Borbás).

Belioara la Scărița (jud. Turda Arieș), cunoscute de popor ca «mere dulci neultoitte».

Cred că și alte rase primitive neultoitte, nestudiate încă din punct de vedere botanic, reprezintă această formă mai îmblânzită a merelor pădurețe, care aci s'au născut pe pământul nostru și s'au păstrat prin activitatea de selecționator primitiv al oamenilor, nu zic români, ci daci ori popoare care au sălășluit aci încă înaintea lor. Merele «petrușele», «dumitrești» și altele pot fi de această categorie, nefiind nici chiar forme sălbătécite numai. Chiar și rassa indigenă de «Sóvár» pare a fi aci cu frunzele-i mari și pușin păroase, de și cu fructe mari, bune.

Marea majoritate a merelor ce se cultivă și prin cele mai primitive grădini jărănești fi de specia următoare,

2. *M. pumila* Mill. (Syn.: *Pyrus Malus* L. ex. p., *Malus paradisiaca* Med.). Mai adesea lipsit de spini, rămurelele tinere păsoase, pedunculul și caliciul florilor tomentoase, frunzele deasemenea cu indument lănos, tomentos, persistent, mai mari decât la *M. silvestris*.

Această specie (ori după unii, subspecie) cuprinde numeroase forme spontane, subspontane, cultivate și sălbătécite, scăpate din cultură, care se găsesc și la noi în toate formele de tranziție și produse prin băstardare cu specia precedentă ori cu rasele cultivate. Are 3 varietăți: Var. a. *praecox* C. K. Schneider (Syn.: *P. Malus* B. *paradisiaca* L., *P. praecox* Pall. etc.) Formă mai mult tufoasă, cu fructe mici, spontană în Orient până în Siberia, ici-colo probabil și la noi. N'am putut-o constata însă. Poate «merele tufoase» din Banat, comuna Zăgujeni să fi de aci.

b. *domestica* C. K. Schneider (Syn.: *Malus domestica* Borkh.) formă arborescentă, cu frunze mari, cu indument păros persistent chiar și pe fața limbului, cu fructe mari scurte la coadă. O bună parte a raselor introduse din Apus, dar și a soiurilor străbune indigene aparține acestei forme. Am constatat-o spre pildă la

Cetea (jud. Alba inferioară) într'o grădină jărănească sub Piatra Cefii (H. U., leg. Borza).

Ganci Câmpie, grădină nemeșească, (H. M., leg. Czetz sub *M. silvestri*). Rodna (H. U., leg. Porcius), cum forma *serotina* (floruit 16. VII. 1898). Cluj (H. B., leg. Borza) în grădini vechi din Hajongard.

Merele noastre cele mai de seamă: patule, poinice și crești-omnărești fi aci.

c. *dasyphylla* A. u. G. (Syn.: *Pyrus dasyphylla* Borkh., *P. Malus* B. *tomentosa* Koch., *Malus communis* B. *typica* Beck, *M. pumila* c. *paradisiaca* C. K. Schneider). Este o formă cu rămurele, frunze și flori și mai tomentoase ca precedentă, cunoscută însă și aceasta numai subspontană ori naturalizată. Prin toate grădinile, fiind destul de greu de deosebit de formele precedente.

Rodna veche (H. U., leg. Porcius) cultivat ca «mere de grădină».

În primul rând dela aceste forme fundamentale putem deriva speciile cultivate în grădinile jărănești care ne interesează în studiul de fajă. La acestea se mai adaugă ici-colo și specii introduse, ca *M. baccata* Borkh. (am văzut la Blaj, și avem în H. U. un exemplar colectat la Reteag de J. Pop-Reteganul, determinat de Porcius), apoi

M. astracania Dum.-Cours., (după Schneider¹⁾, hibrid între *M. pumila* var. \times *baccata*) adusă din Rusia și Siberia, subspontană la noi ori dând naștere la bastarzi cu formele indigene, greu de lămurit.

M. prunifolia Borkh. din Asia Centrală, poate încă a influențat unele soiuri hibride dela noi, dacă însuș nu este un hibrid cum țin și Bailey și Schneider.

În unele rase nobile de mere mai este și alt «sânge» de specii aziatice, care nu numai în timpuri recente au putut avea vre-o înrăurire asupra soiurilor noastre străbune, ci și în timpurile de tot vechi, preistorice și istorice.

Rolul conștient al oamenilor în nobilitarea merilor și în crearea varietăților noi de mere este de cea mai mare importanță, și s'a manifestat pe diferite căi.

A selecționat, sau precis zis a ales dintre fructele merilor pădurești pe acelea care i-s'au părut mai bune și a căutat să le propage. Elecțiunea indivizilor celor mai distinși se face și acum de pomologi.

Dintre merii sălbateci care variază mult în privința fructelor, a ales și alege și în ziua de astăzi încă mai vărtos indivizii *mutanți*, care din cauze necunoscute, lăuntrice, se ivesc în mod neașteptat, deosebindu-se mult de părinți. Uneori chiar singuratece ramuri produc prin *mutațiune sectorială* astfel de fructe noi, isbitoare, care nu-și păstrează însă caracterele, fiind desemnate, ci trebuiesc propagate prin *altoire*, (oculare și copulare), un meșteșug binecunoscut deja sirienilor și romanilor²⁾.

Diferitele soiuri și rase se încrucișează natural, bastardează ușor, prin fecundațiune încrucișată, ca entomofile tipice ce sunt, producând forme noi mai mult sau mai puțin constante, dacă sunt multiplicare pe cale vegetativă, uneori chiar și prin sămânță. Horticultorii mai noi au produs și în mod artificial, sute de hibridi noi, hibridi combinați, binari, ternari etc., botanicește de nerecunoscut, răspândiți prin altoirea după diferite metode, devenind constanți și adaptându-se la climă și sol în măsură remarcabilă. Prin schimbarea climatului și a solului se produc iarăși alte rase noi, mai bune ori degenerate, cum arată experiența zilnică.

¹⁾ l. c. p. 717.

²⁾ Pomologul belgian van Mons încă a pornit dela varietățile subtile de mere sălbatece, dela «speciile elementare» cum se numesc azi, create de natură, înzestrate cu formă, aromă și colorare specifică diferită, căutând să modifice numai ceea ce singur ne stă în putere: mărimea fructului și calitatea cărnii (Hugo de Vries: *Arten und Varietäten*, Berlin, 1906, p. 48).

Din istoria răspândirii merelor cultivate.

Activitatea aceasta de nobilitare a merilor se desfășoară de mii de ani, din timpuri preistorice. Omul preistoric din locuințele lacustre cunoștea deja o rasă bunicică de mere, deosebită de celea pădurețe¹⁾.

Istoria «merelor» din raiul strămoșilor noștri ne arată, că în Azia occidentală se cultivau merii din timpuri imemoriabile. Clima Egiptului nu este prielnică acestor pomi, pentru aceea se discută încă, dacă cuvântul «dapih» înseamnă măr sau portocală, un fruct ce împodovea grădinile faraonului Ramses al II-lea, în delta Nilului.

Filologii au constatat apoi, că numirea merelor în limbile unor popoare arice, cum sunt germanii, slavii, letzii și kelții isvorăsc din aceeași rădăcină, *ab, af, av* și *ob*, ceea ce denotă, că merii au fost cunoscuți acestor popoare încă înainte de ruperea lor în tulpini diferite, cu veacuri înainte de Christos.

Vechii elini au cunoscut merele cultivate; Dioscoride pomeneste în cartea sa medicală trei soiuri de mere²⁾.

Romanii au început să cultive poame înainte grecilor încă acest soi de poame, pe care l-au găsit la popoarele preistorice din lăcașurile lacustre din nordul Italiei.

Romanii au nobilitat cu multă râvnă soiurile primitive ale vecinilor, așa încât Varro³⁾ aseamănă Italia cu o grădină de pomi înfloritoare. Istoriograful și naturalistul Pliniu descrie deja o sumedenie de varietăți în v. I al erei creștine⁴⁾.

Numele latin «malus» pentru pom și «malum» pentru fruct a trecut din limba grecească, unde a sunat cam tot așa: *μηλον*.

Romanii cucerind noi și noi provincii în Europa centrală, au dus cu ei pretutindenea și plantele lor cultivate, adăogindu-le la rassele indigene, pe care poame le-au înlocuit adesea.

Mai târziu călugării diferitelor cinuri au devenit apostolii economiei și horficulturei prin țerile barbare și barbarizate ale Europei.

Cunoaștem elenchul plantelor cultivate prin grădinile mănăstirești și împărătești din timpul lui Carol cel mare în veacul al VIII-lea. Printre acestea figurează 6—7 soiuri de mere («Capitulare de villis», capitoul 70).

Românii au primit numele acestui pom și împreună cu acesta și cultura lui dela romani. În țara dacilor, unde pe lângă merele pădurețe vor fi fost poame cunoscute varietăți primitive, răspândite pe atunci în Europa întreagă, legiunile romane și coloniștii latini au adus și cultura soiurilor mai bune de mere, împreună cu atâtea alte poame și legume,

¹⁾ Buchan, Vorgeschichtliche Botanik, p. 171; De Candolle, L'origine des plantes cultivées, trad. magh. p. 246.

²⁾ Reinhardt în op. c. p. 74 afirmă, că mărunul era deja cultivat în Grecia la sfârșitul veacului al XI-lea înainte de Chr.

³⁾ Varro, de re rust. I. 2.

⁴⁾ Plin. Nat. hist. XV. 14.

impunând și în limba românească ce s'a format aci numirea de malum-măr. Alt popor din peninsula balcanică nu mai are această numire de rădăcină latină. Chiar și albanezii au cuvântul *mole*, format din grecescul *μηλον*. Numirile grecești din evul mediu sunt următoarele ¹⁾: λαγηνάτα, πορινόν, όπωρινον, παρλβειδον, 'αγριομάλη, 'αγριομελέα. Astăzi se numesc *αγρια μηλεά* ²⁾. Așadară nici o asemănare cu numirile noastre!

Pământul locuit de români este foarte prielnic pentru cultura merilor. Soiurile aduse aci de romani, s'au naturalizat, s'au păstrat în decursul veacurilor, s'au răspândit și de mână omenească, și fără voia oamenilor, prin paseri, unele degenerând pe încetul, altele câștigând însușiri nouă după regiunile cu climă diferită și sol deosebit ale Daciei antice.

Merii aceștia sunt în parte *soiurile vechi* și răspândite pretutindenea la sate, mai vărtos în ținuturile muntoasă.

Soiurile acestea de origine romană și aclimatizate în Dacia au fost mai târziu înmulțite prin specii importate din toate părțile, de slavi, de turcii iubitori de poame, de greci, sași și maghiari. Dar numai de vre-o 80—100 ani au început soiurile din occident să pătrundă la noi și au ajuns varietățile apusene să copleșească și să înlocuiască în plantațiunile nouă soiurile venerabile străbune.

Date istorice cu privire la soiurile vechi și la introducerea celor nouă avem prea de tot puține.

Primul catastif mai de seamă al soiurilor de mere cultivate de români este «*Dictionarium valachico-latinum*» al unui anonim, numit de Crețu ³⁾ «*Anonimus Caransebeșiensis*», probabil anterior anului 1742. Iată lista merelor din acest dicționar: Măr vărățec = pomum aestivale, praecox m. iernatec = malum serotinum; m. bunebrut = malum sparuceum; m. dulce = pomum dulce; m. gușat; m. cânesc; m. codeș; m. cucurberarij; m. de Svânt Pietru = malum praecox; m. mușcătarij = malum Apianum, Muscatellum; m. flocos = malum muscosum; m. nevestesc; m. ordzăn; m. pestrij; m. rutilat = malum orbiculatum; m. sălcium; m. vârgat = malum variegatum.

Interesant este, că multe soiuri din acestea se mai cultivă și astăzi sub acelaș nume în ținutul Caransebeșului⁴⁾.

Contrar așteptărilor noastre, Istoria naturală și Vocabularul de istorie naturală a lui Șincai nu conțin date mai amănunțite, nici Lexiconul de Buda din 1812, pe când tratatele de istorie naturală și economie maghiară ardelenă din aceeași epocă fac deja amintire de mai multe soiuri indigene, locale de mere.

Intr'o carte străină, «*Osservazioni storiche, naturali e politiche in-*

¹⁾ Langkavel, Botanik der späteren Griechen, Berlin 1866. p. 8.

²⁾ Fraas, Synopsis plantarum florum classicae. München 1845. p. 74.

³⁾ București, 1898. Broșura lui Crețu văzută din amabilitatea dl. prof. V. Bogrea.

⁴⁾ Al. Borza: Material pentru vocabularul botanic al limbii omâne. Grădini țărănești din Banat. «*Dacoromania*» t. I. (1920—1921) p. 359—362.

torno la Valachia e Moldavia», apărută anonim la 1788 la Napoli, se vorbește de bogăția în fructe a Țerilor Românești, remarcând în special merele domnești¹⁾.

În Transilvania s'a început de pe la 1810 studiul varietăților de mere *importante* pentru pomologie; o listă bogată a rasselor distinse cultivate prin grădinile nobililor maghiari pe la mijlocul veacului trecut avem din 1869²⁾, cuprinzând 10 soiuri mere de vară, 7 de toamnă, mai mult străine, 22 de soiuri de iarnă indigene sau *autohtone* și 46 străine.

Un distins pomolog ardelean, Nagy Ferenc, dă o listă de 16 mere cultivate ca deosebit de prețioase în grădinile ungarilor și sașilor, printre care găsim la loc de frunte speciile cu nume și de obârșie românească: Patule (batule), mere de Mada, m. de Geoagiu și Muntinescu. Un alt pomolog maghiar, M. Berecki, a studiat și alte soiuri indigene din Ardeal³⁾. Soiurilor de seamă le-a dat cinstea și publicitatea cuvenită apoi admirabila publicație a ministerului ungar: Pomologie hongroise, de E. Molnár, Budapesta 1900—1901. I—IV. caete.

La grădinile umile ale țăranilor români nu s'a prea gândit însă nime, nici chiar cărturarii români din provinciile vechii Românie. Abia târziu apar liste de mere considerate ca autohtone. În «Raportul asupra expoziției generale dela Paris» de D. Olănescu se enumeră vre-o 10 soiuri indigene românești. Manualele de Economie, înșiră iarăși câteva soiuri străbune, pe care ar fi trebuit cu mai multă insistență să le recomande față de soiurile importate, fiind ele pe deplin aclimatizate la noi și adaptate la solul și clima noastră, ceea ce este de importanță capitală.

Z. C. Panțu amintește în cunoscutul și apreciatul său vocabular botanic 15 soiuri, dintre care 5 din Transilvania (l. c. p. 163).

Gorovei și Lupescu enumeră sumar vre-o 30 soiuri la 1915⁴⁾

În timpul din urmă a publicat prețioase contribuții la pomologia Moldovei Fl. Chernbach⁵⁾. Autorul acestui studiu încă a publicat câteva contribuții⁶⁾.

Că nu s'au interesat nici chiar pomologii de soiurile noastre indigene nu este de mirat, dacă vedem de ce dispreț au fost cuprinși unii din ei față de tot ce este produsul pământului strămoșesc, pe care nici

¹⁾ l. c. p. 62: «Il primo luogo, e distinto deve darsi alli Pomi, o Mela chiamate *Domnlasca*, forse le piu distinte dell'Ewropa per la loro grandezza, sapore, ed odore. Si conservano da un anno all'altro; nell'Iverno acquistano una certa trasparenza che le distingue, e siccome riescono eccellenti senza la menoma cultura, cosi sembrano naturali a questo clima, e terreno».

²⁾ «Jegyzéke azon alma... fajoknak, melyek Erdély területén előnyösek s mások felett ajánlhatók», în «Erdélyi Gazda» t. I. (1869), suppl. la No. 17.

³⁾ Gyümölcsészeti vázlatok, 4 vol. Budapest-Arad, 1887—1889 (Ed. I. și II).

⁴⁾ Botanica Poporului Român, Folticeni, 1915, p.

⁵⁾ În Viața Agricolă. t. V, p. 27—29, 140—143 și 384—388.

⁶⁾ «Grădinile țărănești din Munții Apuseni» (Convorbiri Științifice, t. II, No 2-3) și în «Dacoromania» citată mai sus.

nu-și luau osteneala să-l cunoască, și cum se însuflețesc pentru tot ce este străin, deși neexperimentat la noi¹⁾.

În următoarele dau lista numirilor de *mere*, colectate în excursiile mele prin țară, întregite cu datele ce mi-au stat la îndemână în literatură și cu contribuțiile unor colegi și prieteni, cărora le mulțumesc și la acest loc²⁾.

Lista este provizorie, și va fi urmată mai târziu de una mai completă, cuprinzând studiul botanic al sorurilor descrise și pe cât se poate și identificarea și clasificarea pomologică, însoțită de chipuri colorate, pregătite deja în număr frumos în institutul nostru de Botanică sistematică.

Partea întâi a enumerației cuprinde soiurile străbune găsite în grădinile țărănești, cu indicarea locului de proveniență (dacă este cunoscut) și a răspândirii speciei, cu deosebirile fonetice de pronunțare.

În partea a doua dau lista soiurilor străine intrate mai nou în grădinile țărănești, fiind răsbotezate după legile limbei românești, partea aceasta interesând mai mult pe filologi.

Lineu era de părerea, că un botanist care se respectă nu se ocupă de plantele cultivate, de varietățile și rasele poamelor și florilor.

De când au ajuns însă problemele mutațiunii, ale hibridizării și ale selecțiunii pe planul întâi al preocupărilor științifice, s'a schimbat situația. Pentru a putea pune și la noi fundamentul acestei științe și în special studiului științific al pomilor cultivați la noi, trebuie să avem întâi o *statistică* a formelor ce se găsesc aci. Fragmente la o astfel de statistică sunt și datele care urmează.

A) Soiuri străbune române.

Mere acre. Sub această numire se ascund mai multe rase preistorice, tomnatice și vărățice, nealtoite. Mari: Ținutul Rodnei (Rodna veche, Bichigiu, Măgură), Munții Apuseni (Abrud), pe Murăș (Ciuguzel), pe Târnavă (Blaj). Mici: Pe Murăș și Târnavă.

Mere acre crișănești. În Munții Apuseni.

M. acruțe. Vărățice. O rassă albă, alta roșia. Pe Murăș (Pietriș, Corbești, Roșia și Obârșia în Valea Pietrișului).

¹⁾ Gr. Mărunteanu Sfinx scrie în «Pomii fructiferi», lucrare publicată la 1921, în timpurile României-Mari, la pag. 245 următoarele: «Afară de mărul *crelesc*, care ar trebui cultivat pe o scară cât mai întinsă din cauza multiplilor sale calități, celelalte varietăți de mere originare dela noi, *nu merită* o atențiune mai deosebită, din cauză că în varietățile streine avem cele mai delicioase fructe, și le sunt superioare celor nealtoite, din toate punctele de vedere. Ca pere nu avem decât *para Boerească* care merită o atențiune mai deosebită. Dar când avem varietăți streine atât de excelente nici nu merită osteneala de a vorbi de varietățile noastre».

²⁾ Dș. Zoe Feier (Abrud), dñii N. Furnică (Brașov), Gavril Precup (Dej), E. Pop (Bucerdea), G. Bujoreanu (Bosanci-Bucovina), V. Solomon (Arad), S. Oprean (Brad-Cluj), I. Pop (Blaj), N. Pop (Blaj), A. Francu (Benic), etc.

- M. albe.** De iarnă. Se cultivă în centrul și sudul Transilvaniei (Abrud, Berchiș, Bobâlna, Borșa, Berivoi, Cacova, Crăciunel, Găbud, Frăua, Orminiș, Slimnic, Tătărlăua, Vad). Ținutul Fălciului în Moldova¹).
- M. albe de vară.** Jud. Târnava mare (Biertan).
- M. albușe.** Valea Geoagiului — jud. Hunedoara (Băcăia).
- M. ariuși.** Pe Murăș (Comunele din valea Pietrișului). Tecsești, Balomir. Mere de aur. Munții Apuseni (Abrud).
- M. de ale aurului.** Probabil parmene aurii. Țara Bârsei (Brașov-scheiu).
- M. barze.** Jud. Turda Arieș (Berchiș).
- M. bădești.** Tot acolo, rassă locală și aceasta.
- M. bălărești.** Ținutul Fălciului în Moldova²).
- M. băncești.** Jud. Hunedoara (Geoagiu).
- M. beci.** Ținutul Gherlei în Câmpie (Fizeș și Nicula).
- M. blărești.** Jud. Turda-Arieș (Berchiș).
- M. bocane.** Pe Târnave și Mureș (Crăciunel, Cacova).
- M. bolunde.** Pe Mureș (Băgău).
- M. botanice.** Transilvania centrală (Netot).
- M. bostănești.** Soiul cunoscut la unguri sub numirea de «tanyéralma», cultivată în multe varietăți. Pe Mureș și Târnave, Cucerdea-Murăș-Decea, Frăua, Spini, Falfalău, Slimnic, Pagida). La Cenade (Târnava mare) se numesc m. bostăcănoase.
- M. botu-oii.** Banat (Zăguzeni).
- M. bulzănești.** Munții Apuseni (Vidra de sus). Se numesc și M. bulzeștene, m. de Bulzești (Valea Pietrișului: Pietriș, Corbești, Roșia, Obârșia).
- M. burdae.** Munții Apuseni³).
- Mere de Bulcești. Jud. Hunedoara (Brad etc.).
- M. busuioace.** Munții Apuseni (Abrud, Rovine în Zarand).
- M. buturețe.** Munții Apuseni (Abrud).
- M. călugărești.** Muntenia, răspândite (ex Rap. Gen. Exp. Paris p. 255).
- M. cărigoase.** Pe Olt (Săcădate) și la Șoroștin.
- M. cărigate.** Pe Murăș (Găbud).
- M. cepești.** Câmpia Ardealului și pe Murăș (Cacova, Decea, Netot, Hidiș Șeulia-română, Vălișoara, Mischiu, Murăș-Beldiu). La Brașov⁴) numite în Scheii Brașovului și M. de ceapă.
- M. cernite.** Sunt probabil mere renete, ungurește »Kormos alma», intrate din vremuri vechi în grădinile țaranilor în Valea Pietrișului pe Mureș (Corbești, Pietriș, Roșia, Obârșia).
- M. chetroase.** Jud. Suceava (Rădășeni)⁵).
- M. cislădești.** În scaunele săsești (Cenade, Orlat).

¹) Chernbach în «Viața Agricolă» t. V, p. 27—29.

²) Chernbach în «Viața Agricolă» t. V, p. 27—29.

³) D. M. Teodoru: Agricultură în Munții Apuseni («Viața Agricolă» t. XII, p. 429).

⁴) Panțu, Vocabular, I. c.

⁵) Gorovei-Lupescu, Op. c. p. 70.

- M. clocotici*. Jud. Hunedoara (Bobâlna).
- M. coacăză*. Primitive. Jud. Alba inferioară (Benic și jur).
- M. cocane*. Pe Murăș în Valea Pietrișului (Corbești, Roșia, Obârșia).
- M. cocoșete*. Munții Apuseni (Câmpeni și pe ape în sus).
- M. codești*. Jud. Turda-Arieș (Berchis), numite *m.* cu coadă lungă în jud. Alba inf. (Găbud), *m.* coadeșe pe Arieș (Sălciua) și *m.* coadișe în jud. Suceava (Rădășeni)¹⁾.
- M. colnice*. Munții Apuseni (Bistra).
- M. crecinești*. Jud. Suceava (Rădășeni)²⁾.
- M. crețești*. Cele mai căutate mere în vechiul regat. Jud. Argeș, Prahova, Râmnicul Sărat, Putna, Bacău, Neamț, Suceava. București. Brașov. În Oltenia la Voitești se numesc «măr omnăresc»³⁾.
- M. culduci*. Munții Apuseni (Vidra de sus).
- M. domnești*. Mere foarte răspândite în Moldova și Bucovina, numite și *m.* de Rădășeni⁴⁾. A trecut și în Secuime, unde se numește «Moldovai alma», iar în literatura pomologică cunoscut sub numele de «Dominiska» și «Götterapfel»⁵⁾. O altă rasă «domnească» se cultivă în Munții Apuseni (Zlatna, Sălciua, Benic) și Valea Geoagiului (Băcăia).
- M. domnicele*. Jud. Suceava (Rădășeni)⁶⁾.
- M. dulci*. Răspândite în centrul și Nordul Ardealului (Ciuguzel, Pogăcea, Sânpetru, Rodna-veche, Bichigiu, Măgura). Cunoscute de și nu sunt căutate, în vechiul Regat⁷⁾. La Benic sunt 2 rase: de vară și de iarnă.
- Mere dulci neultuite dela Belioara, jud. Turda-Arieș par a fi încă de specia *M. silvestris*, sunt deci cea mai primitivă și autohtonă rasă.
- M. dulcuțe*. Jud. Cenad și Arad (Șeitini).
- M. dulci domnicele*. Jud. Suceava (Rădășeni).
- M. dulci cu fața roșie și cu fața albă*. Tot acolo.
- M. de dulceji*. Tot acolo, l. c.
- M. dimitrești*. Jud. Turda-Arieș (Berchis, într'o singură grădină).
- M. făinoase*. Munții Apuseni (Abrud).
- M. furnicărești*. Foarte răspândite la poalele Munților Apuseni (Bucerdea-vinoasă, Cricău, Ighiu, Țelna). Probabil identice cu «borizii alma» cultivate din vechime și de ungurii din partea locului.
- M. de Geoagiu sau geogenești*. Această rasă ce ține de grupul merelor roze (pommes roses), se cultivă din vremuri străvechi pe valea Geoagiului, între Alba-Iulia și Aiud, în două rase, fiind un

1) Gorovei-Lupescu, Op. c. p. 69.

2) Gorovei-Lupescu, Op. c. p. 69.

3) comunicat de Prof. Dr. I. Popescu-Voitești.

4) Chernbach în «Viața Agricolă» l. c. și Gorovei-Lupescu, Op. c. p. 69.

5) Berecky, Gyümölcsészeti vázlatok t. III. p. 370, Oberdieck, Illustr. Handbuch d. Obstkunde, t. IV. p. 85; Leroy, Dict. de pomologie, t. III, p. 263.

6) Gorovei-Lupescu, op. c. p. 69.

7) Olănescu, Rap. Exp. Gen. Paris p. 255.

- important articol de comerț; se păstrează în «țarc», în gropi și pivnițe.
- O rassă primitivă, localnică, o cărei pereche este soiul m. rușioare.
- M. ghejoase sau m. de ghiață. În Ardeal (Cugir, Deaj, Găbud, Iclod).
- M. giurgenești. Munții Apuseni (Sălciua, lângă «găuroiu»).
- M. de glajă. Țara Oltului (Copăcel, Săvăstreni, Pojorta).
- M. grase. Jud. Alba-inf. (Benic și jur).
- M. gurguești. Rassă foarte primitivă, mică. Munții Apuseni (Abrud).
- M. gurguete. Jud. Alba-inferioară (Blaj, Bistra, Cetea). Răspândite probabil în altă rassă, ce poartă însă acelaș nume, în Moldova¹⁾, în special în com. Rădășeni din Jud. Suceava²⁾.
- M. hațegane. Țara Hațegului. Cultivate și de unguri ca «hátszegi alma».
- M. hilerji. Pe Târnava mare (Spătac).
- M. iepurești. Jud. Suceava (Rădășeni)³⁾.
- M. iernatice. Sub această numire comună foarte răspândită sunt cuprinse mai mult soiuri, diferite după regiuni. Se numesc și m. de iarnă (Copșa mare și Negrești în Țara Oașului).
- M. incenușate. Pe Târnava mare (Biertam, Copșamare), poate împrumutate dela Sași.
- M. îndungate. Munții Apuseni (Abrud).
- M. jujinești. Foarte primitive, nici cât o nucă. Pe Murăș (Cacova).
- M. leșești. Jud. Suceava (Rădășeni)⁴⁾.
- M. luncănești. Munții Apuseni (Abrud).
- M. lungurețe. Jud. Alba inferioară (Bucerdea vinoasă, Cricău, Ighiu, Telna).
- M. lupești. Pe Murăș (Cacova).
- M. de Mada. O rassă excelentă, străveche ardelenescă de mere renete, ce se cultivă mai vârtos în comuna Mada din jud. Hunedoara; se bat ca nucile cu pari și totuși se păstrează foarte bine până primăvara. Introduse de un jumătate de veac în pomologie⁵⁾.
- Mere mălăețe. Foarte răspândite în centrul și Sudul Ardealului, probabil în mai multe rasse (Blaj, Băița, Cacova, Ciufud, Cucerdea-română, Glogoveș, Decea, Găbud, Șeulia de Câmpie, Tecșești, Teiuș, Tătârlaua, Pagida, Vad, Veseuș, comunele de pe Valea Pietrișului).
- M. de mătasă. Pe Arieș (Mischiu).
- M. mazăratece. Copșa-mare pe Târnavă.
- M. merinești. Munții Apuseni (Vidra de sus).
- M. mocănești. Pe Târnava mare (Spătac).
- M. muntenești, numite de pomologii maghiari «Montinesco» și «Muntinesk», trecute sub acest nume și în literatura universală. Varietate ce întrunește însușirile calvilelor și renetelor, originară din finutul

¹⁾ Olănescu, op. c. p. 255.

²⁾ Gorovei-Lupescu, op. c. p. 70.

³⁾ Acelaș, l. c.

⁴⁾ Gorovei-Lupescu, op. c. p. 70.

⁵⁾ Nagy F. în «Erdélyi Gazda» a. 1873, p. 397 și Bereczky, op. c. t. II. p.

Făgăraşului, afirmativ dela o mănăstire călugărească, răspândite pe la Sibiu, Cluj, Arad, numite aci de unguri şi «fürtös alma», botezate în urmă de Bereczky de «havasi fürtös»¹.

M. munteneşti rotunde şi coadişe din jud. Suceava (Rădăşani)² par a fi o altă rassă.

M. nebuneşti. Iud. Suceava (Rădăşani)³.

M. cu niezu roşu. Pe Mureş (Teiuş).

M. oarzăne. Una dintre varietăţile cele mai străbune («hordearia» la romani?), pomenită şi în dicţionarul dela Caransebeş⁴), răspândită în Transilvania întreagă, ca mere de vară neultoite. Ținutul Rodnei (Măgura şi Rodna veche), Munţii Apuseni (Sălciua, Albac), pe Murăş şi Târnave (Beşineu, Blaj, Bobohalma, Dealc, Iclod, Lupu, Presace, Sălcud, Sâncel, Sânpetru, Slimnic, Şeulia română, Tătărlaua, Tothaza, Vad, Găbud, Veseuş, Vamoşodorheiu), Banat (Zăgujeni), Maramureş (Borşa), Câmpie (Sânpetru, pronunţate «uarzăni», soiul de aci poate identic su «borizü alma» al ungarilor).

M. orzeşti în vechiul Regat⁵).

M. panabrici. Țara Bârsei (Braşov-Scheiu). Amintite şi de Z. C. Panju⁶

M. parişi ori parişe. O varietate veche ardeleană, amintită deja în veacul al XVII-lea, răspândită mai vârtos pe Murăşul superior şi ținutul Niragiului. În livezile de pomi boereşti se cultivă mai multe rasse (zöld páris, lokodi páris, hosszú és kurtaszárú páris alma, fehér páris, óriás páris, tökpáris, páris mássa⁷). În grădinile jărăneşti române o singură rassă. Pe Murăş (Băcăia, Geoagiu in jud. Hunedoara). Abrud.

M. părădăi (paradize). Pe Murăş (Cugir). Paremi-se o rassă mai nouă, introdusă din Apus(?).

M. păsătoase. Pe Murăş şi Târnava mică (Băgău, Pánade). Cred că este identic acest măr cu cel mălăeş.

M. paştile. Cu siguranţă un soi primitiv. Sălcud.

M. patule. Cele mai valoroase şi delicate mere vechi endemice ardeleni, intrate din grădinile jărăneşti în pepinierele şi livezile sistematice dela noi şi în urmă în Apus. Se cultivă prefutindenea, în rasse nealtoite şi ultoite, cu coloare puţin diferită. Numele se promuşă ca

¹) Op. c. t. II. p. 365. Vezi şi «Erdélyi Gazda» t. V. p. 404 şi articolul «alma» din Révai Nagy Lexicon (cu planşă colorată).

²) Gorovei-Lupescu, op. c. p. 69.

³) Gorovei-Lupescu, op. c. p. 70.

⁴) Borza in «Dacoromania» p. 360.

⁵) Olănescu, Rap. exp. Paris p. 256.

⁶) Op. c. p. 163.

⁷) Berecký, Op. c. p. 300-301 şi «Erdélyi Gazda», t. V. p. 405; În Molnár Pomologie hongr. livr. IV. No 12 descrişă sub rassa «pomme paris rouge de Marosszék, Rother Parisapfel, marosszéki piros páris», care este de altfel cunoscută şi în pomologia universală. Vezi Leroy, Dict. pom. IV. 526.

«batule» (Biertam, jud. Târnava mare și la Banic), «bătule» (Bobâlnia, jud. Hunedoara) «boatul» (Mischiu lângă Turda, după ungurește), «boatur», (Satu-mare). Ungurii le zic «batul-alma» (narancs-alma, üveg-alma)¹⁾, iar în literatura pomologică sunt cunoscute sub numirea de «Pomme Batullen»²⁾, «Pomme de Transylvanie», «Batullenapfel».

M. patulate. Cultivate în jud. Gorj, Vâicea și Neamțu³⁾. După descriere par a fi înrudite rassa cu precedentă.

M. pere. Munții Apuseni (Abrud), Jud. Suceava (Rădășeni⁴⁾). După Raportul exp. Paris p. 255 foarte puțin răspândite.

M. petrușele. Foarte primitive, răspândite în Munții Apuseni (Abrud, Albac, Sălciua, Bulzești pe Crișuri).

M. petroase. Sub această numire par a se ascunde mai multe rase de iarnă, nelatoite și altoite. Jud. Cenad (Șeitini), Valea Pietrișului lângă Mureș (Roșia, Obârșia, Corbești), Petrilaca Română.

M. plotogoase. Banat (Zăguzeni⁵⁾).

M. poinice. O varietate veche, distinsă, cultivată mult în Munții Apuseni, pe Murăș și Târnave în Ardeal. Originară din jud. Alba inferioară, probabil dintr'o «poiană mică» de lângă Bucerdea vinoasă⁶⁾, a produs chiar 2 rase, deosebite mai ales prin culoare. Forma și talia merelor rambur, de gustul merelor pepine. Mocanii din Munții Apuseni pronunță: poenice, ungurii numesc acest măr «pönyik-alma», introdus și în pomologia științifică sub această numire.⁷⁾

M. popești. Foarte răspândite în Transilvania, adoptate și de sași și unguri, care le cultivă pe o scară întinsă sub numirea de «szászpap-alma» și «Pfarrerapfel⁸⁾. Localitățile din centrul și sudvestul Ardealului unde se cultivă cu siguranță din străbuni: Balomir, Băița, Beșineu, Cetea, Decea, Frăua, Meșcreac, Tătărlău, Vingard. Nu știu dacă sunt aceiași rase merele popești din jud. Suceava (Rădășeni⁹⁾).

M. posade. Valea Pietrișului pe Murăș (Corbești, Roșia, Obârșia, Pietriș).

M. posăpete. Jud. Târnava-mare (Copșa mare).

M. râioase. Jud. Alba inferioară (Blaj, Ciufud, Teiuș).

M. râncede, cu «ghiafă» în carne. Pe Murăș (Beldiu).

1) Nagy F. în «Erdélyi Gazda», t. V. p. 397; Bereczky op. c. în mai multe locuri; Molnár, Pomologie hongroise, livr. I, No 1; Révai Nagy Lexicon, articolul «alma», cu planșă colorată.

2) Gr. Mărunteanu-Sfinx amintește în op. c. p. 183 merele «Batullen» în treacăt, fără ca să bănuiască măcar, că este vorba de cel mai bun soi, neaș românesc, o glorie internațională a pământului și a horticulturii române!

3) Olănescu, Op. c. p. 255.

4) Gorovei-Lupescu, l. c.

5) Borza în «Dacoromania» p. 360.

6) «Erdélyi Gazda» t. V. p. 404 și Bereczky, op. c. t. II, p. 333—334.

7) Nagy, Magyarország gyümölcsészete, 10; Lucas, Illustr. Handb. d. Obstk. IV. 489; Thom., Guide pratique, p. 143; Molnár, Pomologie hongr. livr. I. No 2.

8) Bereczky, op. c. t. II p. 373.

9) Gorovei-Lupescu, op. c. p. 70.

- M. roșii. Zarand (Rovine). Jud. Suceava (Rădășeni)¹⁾.
- M. roșioare. Poate sunt identice cu celea de sus. Jud. Argeș²⁾. Altă rassă poartă același nume în Banat (Zăgujeni)³⁾. M. rușioare dela Teiuș și Cetea (jud. Alba inferioară, pronunțate la Blaj «roșioare» și la Benic «rușuare») sunt merele de Geoagiu.
- M. roșiuță. Satu-mare în nordul Transilvaniei.
- M. rotate. Pe Murăș (Găbud) și Arieș (Sălciua).
- M. rotilate. Munții Apuseni (jurul Abrudului). Probabil sunt alt soi: M. rotilate rotunde din Moldova (Rădășeni)⁴⁾.
- M. rotoghele. Jud. Turda Arieș (Berchiș).
- M. rotunjioare. Țara Bârsei (Brașov-Scheiu).
- M. de sadă. Banat (Zăgujeni)⁵⁾.
- M. sălcii. Varietate primitivă foarte răspândită în Transilvania și Banat (Indicată din 23 comune).
- M. de sămânță. Jud. Suceava (Rădășeni)⁶⁾.
- M. sâmzenești. Valea Pietrișului pe Murăș (Corbești, Roșia, Obârșia).
- M. sânasă. Jud. Hunedoara (Bobâlna).
- M. de Sântămărie. Banat (Zăgujeni lângă Caransebeș)⁷⁾.
- M. de Sânpetru. Jud. Arad-Cenade (Șeitini). Banat (Zăgujeni, Mehadia)⁸⁾.
- M. sarbete. Banat (Mehadia)⁹⁾.
- M. săvăești sau săbăești. Pe Târnave (Crăciunel, Tătărlăua, Veseuș).
- M. scortoase. Brașov-Scheiu. În jurul Turzii se numesc astfel altoii «Kormos alma» cumpărați din fostele pepiniere ale statului maghiar.
- M. de Sfântu Ilie. Banat (Mehadia)¹⁰⁾.
- M. șiculane. Originare poate din comuna Șicula în Valea Crișului alb, se cultivă mult în județul Arad (Boroșineu), Valea Pietrișului (Roșia, Obârșia, Petriș-Corbești). Appreciate și de pomologi ca o bună rassă indigenă, rambur-renetă¹¹⁾. Numiri străine: Pomme de Sikula, Sekler-apfel, székelyalma.
- M. smeure. Jud. Suceava (Rădășeni)¹²⁾.
- M. sterpe. Pe Murăș, Valea Pietrișului (Corbești, Roșia, Obârșia, Pietriș).
- M. strugurii. Munții Apuseni (Abrud).

1) Gorovei-Lupescu, l. c.

2) Olănescu, l. c.

3) Borza, «Dacoromania» p. 260.

4) Gorovei-Lupescu, l. c.

5) Borza, l. c.

6) Gorovei-Lupescu, l. c.

7) Borza, l. c.

8) Borza, l. c.

9) Idem.

10) Idem.

11) Bereczky: Gyümölcsészeti vázlatok, t. I. p. 365-66; Oberdick, III. Handb. IV, 541; Thomas, Guide pratique, 139; Molnár, Pomologie hongr., livr. I, No 3.

12) Gorovei-Lupescu, l. c.

- M. sunătoare. Jud. Suceava (Rădăşeşti)¹⁾.
- M. sure. Sub această numire se ascund mai multe soiuri. Jud. Alba inferioară (Crăciunel, Tătărlaua). Jud. Hunedoara (Bobâlna). Jud. Turda Arieş (Berchiş).
- M, tari. Munţii Apuseni (Abrud).
- M. tămăşeşti. O rassă locală din Berchiş (jud. Turda Arieş).
- M. de târg. Mai multe soiuri iernatice poartă acest nume în Ardeal.
- M. tomăeşti. Jud. Alba inferioară (Cetea).
- M. de toamnă. Una dintre puşinele rasse văzute din Maramureş (Petrova).
- M. tomnatice se numesc probabil soiuri diferite în jud. Bistriţa-Năsăud (Măgura) şi în Regatul vechiu²⁾.
- M. trotuş. Jud. Suceava (Rădăşeni)³⁾.
- M. tufoase. Banat (Zăguzeni)⁴⁾.
- M. turtişe. Jud. Suceava (Rădăşeni)⁵⁾.
- M. de Țaligrad. Idem.
- M. jigăneşti. Varietate primitivă, din Moldova⁶⁾. În Transilvania se numesc mai multe soiuri de târg «m. jigăneşti», ungureşte «zigány-alma», iar în pomologia apuseană «pomme de Bohémien» «brauner Matapfel»⁷⁾. Foarte răspândite. Banat (Zăguzeni), Braşov, pe Murăş (Aiud, Cetea, Găbud), pe Târnave (Blaj, Beşineu, Deaj, Făget, Hunderdorf, Sâncel, Sântămărie, Veseuş).
- M. jărceşti. Pe Murăş (Cetea şi Cugir).
- M. de ţitroane. Poate un renet mai nou (?). Munţii Apuseni (Abrud). Jud. Târnava mică (Sâncel).
- M. tipărate (pipărate). Târnave (Sâncel şi Slimnic). Eventual identice cu «borsos alma» ale ungarilor⁸⁾.
- M. ungureşti. Ţara Oaşului (Negreşti).
- M. unse. Jud. Suceava (Rădăşeni)⁹⁾.
- M. urdaşe. Valea Arieşului (Sălciua, Poşaga-de-sus).
- M. urşeşti. Jud. Suceava (Rădăşeni)¹⁰⁾.
- M. urzii. Munţii Apuseni, Zarand (Rovine).
- M. de vară. Maramureş (Petrova). Mere mari.
- M. văraticе. Soiu mic de mere primitive, nealtoite. Valea Arieşului (Câmpeni şi pe ape în sus). Jud. Alba inferioară (Teiuş).

1) Gorovei-Lupescu, l. c.

2) Olănescu, Rap. gen. ex. Paris p. 255.

3) Gorovei-Lupescu, op. c. p. 69.

4) Borza, l. c.

5) Gorovei, Op. c. p. 70.

6) Olănescu, l. c. p. 255 şi Gorovei-Lupescu, op. c. p. 70.

7) Leroy, Dict. de pomologie, t. III. p. 142; Dr. Lucas, III. Handbuch d. Obstkunde, t. I, p. 367; Bereczky, op. c. t. IV, p. 463.

8) Bereczky, l. c. t. II, p. 261.

9) Gorovei, op. c. p. 70.

10) Idem.

- M. vărgate. Munții Apuseni, Zărand (Rovine).
 M. verzi. Câte finuturi, atâtea soiuri de mere verzi. În ținutul Fălciului (Moldova) Chernbach deosebește 2 specii¹⁾. Țara Oașului (Negrești). Jud. Hunedoara (Bobâlna). Munții Apuseni (Abrud).
 M. verișoare. Jud. Suceava (Rădășeni).
 M. viești. Tot acolo.
 M. vinete. Țara Bârsei (Vad). Munții Apuseni (Abrud). Pe Murăș în Valea Pietrișului (Corbești, Obârșia, Roșia, Pietriș).
 M. vioase. Pe Murăș, în aceleași localități.
 M. voivodești. Jud. Suceava (Rădășeni)²⁾.
 (150 numiri).

B) Soiuri de mere primite dela străini.

a) Rasse indigene.

Dintre popoarele conlocuitoare, pe lângă sași mai vărtos maghiarii au dat atenție deosebită din vremuri vechi culturii merilor, primind în grădinile lor rassele spontane găsite întâmplător, or împrumutate dela țărani români iobagi, nobilitându-le mai departe. Aceste rasse îmbunătățite, descrise adesea de pomologi «lege artis», au intrat pe alocuri în grădinile țărănilor noștri, primind botezul românesc cuvenit, păstrându-și altădată numirea. Voi enumera aci și pe unele și pe altele.

Buda borizüje. Măr de vară nealtoit, numit³⁾ după pomicultorul Adam Buda din jud. Hunedoara și răspândit prin grădinile nemeșesti din partea locului.

M. lui Bánffy Pál, descoperit în județul de odinoară Crasna; poate identic cu mărul unguresc de lângă Huedin⁴⁾, numit zentelki magonc. Henter magonca, crescut din sămânță în grădina pretorelui Henter din Nagyajta (Săcuime)⁵⁾.

Piros jeges alma, măr de ghiață roșu, soiu localnic străvechiu, cunoscut deja dintr'un catalog din 1826, răspândit în Ardeal și ținutul Aradului⁶⁾.

Káposzta-alma. În scaunul Arieșului răspândită în 4-5 rasse, una numită de Bereczky «Tordai alma»⁷⁾. Poate merele «verzi».

Mărul lui Kelp. Descriș de Bereczky⁸⁾ din grădina parohului evangelic Kelp din Bistrița.

¹⁾ Chernbach în «Viața Agricolă», t. V, p. 27—29.

²⁾ Gorovei-Lupescu, op. c. p. 70.

³⁾ Bereczky, op. c. t. IV, p. 187—88.

⁴⁾ «Erdélyi Gazda» t. V, p. 405 și Bereczky, op. c. t. III, p. 425—26.

⁵⁾ Budai József în «Gyümölcsészeti és konyhak. füzetek», 1885 p. 153;

Bereczky, op. c. IV, p. 471—72.

⁶⁾ Bereczky, t. IV, p. 285—86.

⁷⁾ «Erd. Gazda» t. V, p. 404, Bereczky, op. c. t. IV, p. 498—499.

⁸⁾ Op. c. t. IV, p. 309—10.

M. mușcotaiu, măr străbun ardelenesc, cunoscut mai bine de un veac pe valea Târnavei mici la unguri sub numirea de «muskotály, kék-muskotály-alma»¹⁾, înrudit cu merele țigănești.

Márkódi nözsér-alma, un măr renet, descoperit pe la 1830 în scaunul Mureșului²⁾, numit de Bereczky³⁾ în urmă markodi-a.

Mosolygó. Străbun în jud. Odorheiu și Mureș Turda, la săcui⁴⁾.

Molcsány zöld almája. Găsit la Baia mare de Molcsány⁵⁾.

Enyedi kormos pepin. Poate originar dela Aiud pe Murăș⁶⁾.

M. cormoșă, numit de poporul nostru (Negrești în Țara Oașului spre pildă) soiul precedent cât și merele «magyar kormos renet» (Reinette grise hongroise, ungarische graue Reinette) străvechi, de obârșie din finutul Murășului⁷⁾.

Orbai a., numit în Treiscaune «füz-alma» și la Kézdiszentlélek «magotlan», o rassă primitivă săciuasă⁸⁾.

M. pogăci, după ungurescul «téli piros pogácsa» (Pogácsa rouge d'hiver, Rother Pogácsa Apfel)⁹⁾ intrat în grădinile țărănești în Valea Pietrișului pe Mureș, Banat (Zăguzeni, pronunțat «pogăși») etc.¹⁰⁾, în mai multe subvarietăți.

Pereszlény-alma. Fructe mici primitive, în secuime¹¹⁾.

Sólyom-alma ori téli csíkos sólyomalma, o altă rassă cultivată de săcui în jud. Treiscaune.

Székely zöldalma (Grüner Székler) se numește în pomologie rassă săciuasă ce poartă în graiul poporului și numele de «zöld jeges», înrudite cu m. de Stettin¹²⁾.

Szöges rambur, cultivat de unguri și români în Sălaj și Sătmar, originar probabil de aci¹³⁾.

Szacsvay tafotája, rassă mai nouă, crescută din sămânță¹⁴⁾.

Sóvári a. Sub această numire colectivă se cunosc diferite soiuri vechi, cu centrul de răspândire în Sălaj, descrise mai întâi sub numirea de «daru-alma»¹⁵⁾. O rassă din jud. Turda Arieș poartă numele de «Porzsolt-féle sóvári». La Zălau este un «barnapiros sóvári» etc.

1) Op. c. t. III, p. 323--24.

2) «Erd. Gazda», t. V, p. 405.

3) Op. c. t. III, p. 325--26.

4) Nagy Ferenc: Magyarország gyümölcészete színezett rajzokban p. 21; Bereczky op. c. t. III, p. 427--28.

5) Bereczky, op. c. t. IV, p. 269--70.

6) Idem, t. IV, p. 213--214.

7) Idem, t. III, p. 453--44.

8) Idem, t. III, p. 122 et sequ.

9) Idem, t. I, p. 419.

10) «Dacoromania» p. 360.

11) Bereczky, op. c. t. IV, p. 487--88.

12) Idem, t. IV, p. 281--82.

13) Idem, t. IV, p. 293--94.

14) Idem, t. IV, p. 494--95.

15) Idem, t. III, p. 119--121; Vezi descr. și ilustr. în Molnár, Pomologie hongr., Ivr. I, No 4, sub numirile: Nemes sóvári a., pomme noble de Sóvár, edler Sóvárer Apfel.

- Szászpap-a, soiul străbun, verosimil identic cu merele de «Cisnădie» și alte rase răsărite în scaunele săsești ale Transilvaniei, îmbrățișate cu multă râvnă de unguri¹).
- M. tanere sau tanghere. Rassă împrumutată dela unguri, care îi zic acestei rase endemice «magyar tányéralma», franjuzeste «Rambour hongrois». Centrul de dispersiune județul Alba inferioară după Bereczky²). La români pe Murăș (Teiuș), Munții Apuseni (Abrud) și pe Târnavă (Blaj și jur).
- M. Török Bálint (Türkischer Weinling, «Vineuse rouge d'hiver», «Seigneur d'hiver», rassă înrudită cu merele de Stettin, răspândite prin toate ținuturile ardelen.
- Tordai piros kalvil, numit astfel de Bereczky³) un măr descoperit de Dr. J. Wolff la 1881.
- M. vaialma, împrumutate cu nume cu tot dela unguri, la Mischiu lângă Turda.
- Izletes zöld alma este numai în parte identic cu un soi de «mere verzi». Introdus în pomologie sub numirea de «Grüner Schmeckapfel»⁴).
- M. fontoșe, împrumutate dela ungurii ardeleni, care le numesc «nyári fontos» (poate == Rambour d'été?). Poate să fie introduse din vechime din Franța⁵). La români: Munții Apuseni (Zlatna).

BCU Clujb) Soiuri străine⁶). Library Cluj

- M. Baumberger sau m. grănițerești. Ținutul Rodnei (Rebrișoara).
- M. ionatane („Jonathan“, din America). Banat (Zăguzeni)⁷).
- M. ledere. (Leder-Aplel). Banat (Zăguzeni).
- M. marșance m. mărșanche, m. mărșanțhe, m. Marșanțchi (Maschanzker-Apfel, Reinette batard) introduse în fostele granițe militare dela Năsăud și din Banat⁸), originare din Saxonia, numite și „pomme de Borsdorf, Edelsborsdorfer“.

¹) Numiri străine: Csokros tányéralma, pap-alma, pomme curé, sächsischer Schwedischer Carl-Apfel. Vezi Bereczky, op. c. t. II, 373; Stoll, Öst. Ung. Pomologie, V, 3; Molnár, Pom. hongr. livr. IV, No 11.

²) Op. c. t. II, p. 237--238 și t. IV, p. 339--340; Molnár, Pomologie hongr., livr. IV, No 9 cum tab. col. Tot acolo, sub No 10 este descrisă și rassa înrudită, tot de obârșie ardeleană, cunoscută sub numirile străine: Rambour noir, pomme plate noire hongroise, schwarzer Rambour, fekete tányéralma. Cultivate ici-colo prin Transilvania, mai mult în jurul Bistriței.

³) Op. c. t. IV, p. 355--56.

⁴) Idem, t. IV, p. 221--222.

⁵) Idem, t. II, p. 355--78.

⁶) O bună clasificare botanică-pomologică a merelor din Austria, introduse și în ținuturile noastre sub regimul habsburgic, este: Hayek, Fl. von Steiermark, t. I, p. 951--961 (1908--1911). Vezi și pomologiile lui Diel, Decalsne, Dittrich, Lucas, Oberdieck, Lauche, Stoll, pe lângă autorii maghiari și români citați mai sus.

⁷) Borza în «Dacoromanja» p. 360.

⁸) Idem.

- M. noroance. Din pepinierele de pe Murăș și Târnave.
 M. tirole. Ruieni în Banat (jurul Caransebeșului).
 M. renete (Jud. Suceava, la Rădășeni)¹⁾, m. raneturi (comunele din valea Pietrișului pe Murăș), m. rănete (Banat, com. Zăgujeni²⁾).
 M. tirchișetafle (Türkische Tafel-Aepfel). Banat (Zăgujeni)³⁾.
 M. de ultoaie se numesc soiurile mai nouă răspândite din pepiniere.
 Afară de acestea zeci și sute rasse noi apusene se cultivă sporadic chiar și de țărani ici-colo.

Deși sunt sigur, că multe din cele peste 190 numiri înșirate aci se acopăr, de altă parte sunt conștiu de lacunele mari ale enumerației mele⁴⁾.

Un lucru se deprinde însă de pe acum cu certitudine, că țara noastră este printre cele mai prielnice culturii merilor, și printre cele mai bogate în soiuri indigene.

În special este leagănul unui număr foarte mare de rasse primitive, care pe cât sunt de puțin interesante din punct de vedere pomologic, pe atât sunt de importante din punct de vedere botanic științific, pentru studiul originii acestui prețios fruct.

Munca depusă în urmărirea acestei probleme poate nu va fi deci zadarnică.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

La flore des Jardins des paysans Roumains.

I. Le pommier (*Pyrus Malus L.*).

(Résumé).

L'étude présente est la première d'une série d'études botaniques des plantes adoptées par le paysan roumain dans son jardin.

Le pommier est un des arbres fruitiers les plus répandus dans les vergers des paysans de notre pays.

L'origine des innombrables races cultivées se réduit, au point de vue botanique à quelques espèces sauvages spontanées.

A. De Candolle croit, que le *M. silvestris* de même que le *M. communis* sont préhistoriques et indigènes en Europe et dans l'Asie occidentale.

¹⁾ Gorovei-Lupescu, l. c.

²⁾ Borza, l. c.

³⁾ Idem.

⁴⁾ În cursul tipării ultimelor pagini din acest studiu am primit dela dl Gh. Veliciu, profesor la Caransebeș încă următoarele soiuri de mere cultivate în comunele Borlovă, Ruieni și Apadia din jud. Caraș-Severin: M. pupăzate, m. sârtice, m. botu-oii, m. țigănești, m. dulci, m. Budiești, m. «ranete» și m. «mașanchi», care se iconografiază acum în institutul nostru botanic. Îi mulțumesc și la acest loc pentru prețioasele-i contribuții.

Engler attribue aux espèces *P. pumila*, *dasyphylla* et *prunifolia* la plus grande importance au point de vue de l'origine des pommiers cultivés, tandis que le *P. silvestris* est considéré comme un parent secondaire.

Reinhardt est du même avis.

Ascherson et Gräbner dans leur Synopsis et le dendrologue Schneider accordent une importance plus grande aux espèces indigènes sauvages de même qu'aux pommiers originaires de l'Asie Mineure, centrale et orientale.

Quelquesuns des pommiers cultivés par des paysans roumains semblent être étroitement liés aux formes des pommiers sauvages suivants:

1. *Malus silvestris* Miller (pour les synonymes voir le texte roumain page 66) var. a. *typica*, aux rameaux souvent spinescents, avec un pédoncule et un calice entièrement glabres ou poilus seulement à la base, avec des feuilles qui deviennent glabres et des fruits de 2 cm de diamètre.

Pour les très nombreuses stations et la limite supérieure verticale de distribution dans notre pays voir le texte roumain page 66—77.

Cette forme *typica* est tolérée dans le voisinage des vergers de nos paysans, peut être même cultivée çà et là.

La plupart des exemplaires des herbiers de Cluj étudiés, diffèrent de cette f. *typica* par les feuilles plus laineuses en dessous, les pédoncules, les réceptacles et le calice presque tomenteux. On peut les nommer d'après C. Schneider var b. *hortulana*, sans pouvoir les identifier avec l'espèce suivante. De cette variation tirent leur origine plusieurs espèces paysannes primitives, non influencées par l'espèce *M. pumila* etc.

La grande majorité des races cultivées chez nous dérivent de l'espèce:

2. *M. pumila* Mill., qui comprend de nombreuses formes spontanées, sousspontanées cultivées et d'autres devenues sauvages, races pures ou bâtardes, croisées avec l'espèce précédente ou avec des races cultivées.

Elles se caractérisent par des rameaux jeunes tomenteux, comme le pédoncule et le calice.

La variation *praecox* C. K. Schneider (Syn. *P. Malus*, *B. paradisiaca* L., *P. praecox* Pall.) pure semble être bien rare, pendant que la var. *domestica* C. K. Schneider (*Malus domestica* Borkh.) se reconnaît dans les meilleures races de pommes, même dans les montagnes, accompagnée de var. *dasyphylla* A. u. G., plus tomenteuse encore que la précédente.

Parmi les pommes cultivées dans nos jardins on voit très rarement le *M. baccata* Borkh. et on peut reconnaître à peine l'influence des espèces *M. astracanica*, Dum.-Cours., *M. prunifolia* Borkh. etc.

Par mutation, mutation sectoriale, par élection et sélection, dissémination et greffage, surtout par hybridation naturelle et artificielle, par adaptation à un climat et un sol nouveaux, des formes innombrables ont pris naissance des formes sauvages spontanées énumérés.

Dans notre pays les pommes cultivées ont été certainement connues même à l'époque préhistorique; mais ce sont les Romains qui ont apporté dans la Dacie des races nobles qui se sont peut être conservées jusqu'à nos jours. Ces races tantôt ennoblies et tantôt dégénérées, se sont adaptées au climat et au sol si différents de l'ancienne Dacie.

Les Slaves, les Grecs, les Turcs, les Magyars, et les Allemands ont importé dans les périodes historiques plus récentes des races nouvelles de pommes. La plus ancienne énumération de pommes cultivées par les Roumains, le «*Dictionarium valachico-latinum*» antérieur à l'année 1742 comprend 17 races. D'autres études font mention de quelques autres espèces nommées en langage populaire (Z. C. Panju, Fl. Cherbach, Nagy F., Bereczky M., Molnár I., Al. Borza).

Dans le texte roumain, page 73—84 suit l'énumération des races indigènes roumaines autochtones, avec des indications sur leur origine et leur distribution chez nous (150 noms avec plusieurs variations de pronociation); puis une liste des races indigènes produites et cultivées par les peuples cohabitant avec les roumains (saxon, szekler, magyar) et introduites aussi dans les vergers roumains (27 races), suivie d'une liste des espèces d'Occident (9), qui ont fait leur apparition récemment dans les jardins de nos paysans, et qui ont reçu souvent une dénomination changée ou déformée, selon les lois de notre idiome.

Cette liste indique la richesse de notre pays en espèces produites par notre terre et nos horticulteurs, des races très remarquables au point de vue horticole connues aussi dans la pomologie universelle (Pomme Batullen, Poinic, de Geoagiu, de Mada etc.); cette liste montre aussi, que notre terre est riche en espèces importantes par leurs formes primitives, qui nous conduisent aux espèces sauvages indigènes, et peuvent jeter une lumière sur la question de l'origine d'un des plus importants fruits cultivés.

Recenzii.

Dunărea și problemele ei științifice, economice și politice

de Dr. G. R. ANTIPA, București 1921. Cartea Românească, 191 pag. 8° (Academia Română, Studii și cercetări VI.)

Lucrare de înalt interes, în care autorul tratează, cu competența-i cunoscută, o serie de chestiuni din punct de vedere geografic, biologic, economic, tehnic și al dreptului internațional.

Capitolul V. cuprinde chestiuni care interesează în special pe biolog: e vorba de viața intimă a marelui fluviu. Aci, dl Dr. Antipa, vorbește despre asociațiunile de plante aquatice din bălțile Dunării, precum și despre punerea în valoare a acestor bogății naturale.

I. GR.

Bibliographia botanica Romaniaae

anni 1921

cum nonnullis additamentis ad bibliographiam
annorum 1914—1920*).

Composuit A. L. BORZA.

- Anistschenko, A., 1908. Mat. z. Kenntniss der Flora der Försterei Kischenev, I.
- Antonescu, P., 1921. Islazurile comunale și problema silvico-pastorală la munte în special. (Revista Pădurilor, t. XXXIII, p. 93—112. și 133—161).
- Antipa, Gr., 1921. Dunărea și problemele ei științifice, economice și politice. Academia Română. Studii și cercetări, VI. (Cartea Românească) 191 p. 8°.
- Asbovici, G., 1921. Rugina la cereale și pagubele pe care le cauzează (Viața Agricolă, t. XII, p. 360—369).
- Belu, Const. C., 1921. Hibridațiunea stejarului este o cauză de degenerare a speciei. (Revista Pădurilor, t. XXXIII, p. 231.)
- Bornmüller, J., 1916. Näheres über *Cousinia bulgarica*. (Magy. Bot. Lapok, t. XV, p. 2).
- Borza, Al., 1921. Material pentru vocabularul botanic al limbii române. Grădini țărănești din Banat. [Dacoromania, an. I (1920—1921), p. 859—362].
- 1921. Din istoria plantelor noastre ornamentale. (Lumina Femeii, t. II, p. 19—20 și 84—86).
 - 1921. Note critice asupra speciei colective *Melampyrum nemorosum* și formele înrudite din România. — Note critique sur le *Melampyrum nemorosum* et les formes voisines de Rou-

*) În această Bibliografie se enumără cât se poate de complet publicațiile botanice care privesc pe de-antregul ori în parte flora actuală a României, precum și toate publicațiile botanice de orice natură, a autorilor români.

Dnii autori sunt rugați a trimite redacției lucrările lor, ori cel puțin indicații bibliografice corăspunzătoare, pentru a putea ține la curent această bibliografie și a-i întregi lacunele.

— Cette bibliographie comprend les publications concernant entièrement ou en partie la flore de la Roumanie d'aujourd'hui et tous les publications botaniques, quelles qu'elles soient, des roumains.

manie (Résumé). (Buletinul Societății de Științe din Cluj, t. I, p. 141—148, și retipărire în Contribuțiuni Botanice din Cluj, t. I, fasc. 1).

Borza, Al., 1921. Prima istorie naturală românească. Istoria naturei sau a firei de Gh. Șincai. (Transilvania, t. LII, No 10-12, p. 825—836).

— 1921. Raport asupra situației Muzeului botanic dela Universitatea din Cluj pe anii 1919 și 1920. (Buletinul de informații al Grădinii botanice și al Muzeului botanic dela Universitatea din Cluj, t. I, No 2, p. 25—38).

— 1921. Dr. Iulius Wolff †. Nachruf auf Dr. Iulius Wolff. (Buletinul de informații al Grădinii botanice și al Muzeului bot. dela Universitatea din Cluj, t. I, No 2, p. 39—40).

et Péterfi, M., 1921. Schedae ad Floram Romaniae Exsiccatae a Museo Botanico Universitatis editae, Cent. I. (Buletinul de informații al Grădinii botanice și al Muzeului botanic dela Universitatea din Cluj, t. I, p. 1—24).

Brâncoveanu, V., 1921. Sporirea recoltelor prin întrebuițarea culturilor bacteriene. (Viața Agricolă, t. XII, p. 53—56).

Brandza, M., 1921. Troisième contribution a l'étude des Myxomicetes de Roumanie. (Annales scientifiques de l'Université de Jassy, t. XI, fasc. 1—3, p. 113—131).

Budișteanu, N. C., 1921. Din istoricul tutunului (Viața Agricolă, t. XII, p. 400—402).

Chițoiu, D. G., 1921. Primejdia buruenilor. (Viața Agricolă, t. XII, p. 355).

— 1921. Schimbarea climatului nostru (Viața Agricolă, t. XII, p. 163).

Cipăianu, G., 1921. Insemnătatea apei în viața plantelor agricole. (Viața Agricolă, t. XII, p. 707—709).

Degen, A. v., 1921. Eine Bemerkung über das Vorkommen von *Fraxinus coriariaefolia* Scheele im Osten der Balkanhalbinsel. (Österr. Bot. Zeitschr., t. LXX, p. 204).

Dobrescu, J. M., 1921. Influența razelor solare luminoase și chimice asupra vieții organice. (Viața Agricolă, t. XII, p. 658).

— 1921. Le climat et le blé roumain. (Buletinul Societății de științe din Cluj, t. I, p. 171—176 și repr. în Contribuțiuni botanice din Cluj, t. I, fasc. 1).

Dokturovskij, Vl. S., 1915. Bolota, strojenie i razvitie jich. Izdanie masterskoj, učebnyh posobij Benděrskago Zemstva. Benděry: Pag. 68, cum 16 fig. (Turbăriile, structura și dezvoltarea lor).

Drăgan, J. C., 1921. Aprovizionarea plantelor cu azot. (Viața Agricolă, t. XII, p. 688).

— 1921. Combaterea Pirului. (Viața Agricolă, t. XII, p. 655).

— 1921. Resistența cuscutei. (Viața Agricolă, t. XII, p. 631—632).

- Drăgan, J. C., 1921. Utilizarea reacțiunii precipitave la examinarea semințelor (Viața Agricolă, t. XII, p. 621—624).
- Enculescu, P., 1921. Trecutul solului în Câmpia română. (Viața Agricolă, t. XII, p. 250—244, 269—280, 304—307).
- Georgescu, V., 1921. Cercetări fiziologice asupra germinațiunii polenului viței de vie. (Viața Agricolă, t. XII, p. 147).
- 1921. Experiențele în câmp liber cu porumb. (Viața Agricolă, t. XII, p. 500—501).
- 1921. Sensibilitatea inului față de Calciu. (Viața Agricolă, t. XII, p. 344—345).
- Giurgea, N. E. 1921. Observațiuni economice asupra Basarabiei. (Revista Științifică «V. Adamachi», t. VIII, No. 1, p. 48).
- Grințescu, E., 1921. Altoirea solaneelor. (Viața Agricolă, t. XII, p. 312).
- 1921. Cultura ricinului. (Viața Agricolă, t. XII, 308—309).
- 1921. Intrebuințarea porumbului ca plantă zahariferă. (Viața Agricolă, t. XII, p. 301—302).
- Grințescu, I., 1921. Mana cartofilor. (Calendarul Plugarilor, București, p. 121).
- 1921. Note sur deux Orobanches parasites des plantes cultivées et sur leur origine en Roumanie. (Buletinul Societății de Științe din Cluj, t. I, p. 136—140, și retipărire în Contribuțiuni Botanice din Cluj, t. I, fasc. 1).
- Gürtler, C., 1919. *Viola Jodi* Janka. (Botanikai Muzeumi Füzetek, t. III, p. 25—26.)
- Gușuleac, M., 1921. Fânațele seculare din Bucovina și conservarea lor ca monumente naturale. (Extras din un memoriu adresat Ministerului de Agricultură pentru crearea de rezervațiuni naturale în Bucovina). Cu 5 ilustrațiuni. Cernăuți (Glasul Bucovinei) 8 p. 8°.
- 1921. Floristische Mitteilungen aus der Bukovina, Vortrag geh. in der zool.-bot. Gesellschaft, Wien (Verh. d. K. K. zool.-bot. Ges., t. LXV, No 78, p. 139—146 der Sitzungsberichte. Referat in Bot. Centralblatt, t. XXXVI, p. 611—612: Vorlage und Besprechung über Pflanzen der Bukovina).
- 1921. Gen. *Anchusa* in Fritsch, Neue Beiträge zur Flora der Balkanhalbinsel, insb. Serbien etc., VII. Teil [Mitt. des Naturw. Ver. Steiermark, t. LIII (a. 1916), p. 213—216].
- Györfy, J., et Péterfi, M., 1921. Schedae et animadversiones diversae ad «Bryophyta regni Hungariae exsiccata», tom. II-III, No. 51—150. (Sep. ex Botanikai Muzeumi Füzetek, t. III, p. 43—74).
- Haret, M., 1921. Les parcs nationaux en Roumanie. (La Nature, Nr. 2473, 27 Août 1921, p. 133—137).
- Hayek, A. 1921. Zwei neue *Tragopogon*-Arten [Fedde, Repertorium Europaem et Mediterraneum, t. I, No 27, p. 420 (36)—421 (37)].

- Hennich, C.**, 1916. Pflanzengallen (Cecidien) der Umgebung von Hermannstadt (Verh. u. Mitteil. des Siebenb. Ver. für Naturw. t. LXVII, fasc. 4—6, p. 81—118).
- Hormuzaki, K.**, 1921. Vorläufige Bemerkungen über die Bromberflora von Ischl nebst Beschreibung zweier neuer Formen. (Öster. Botan. Zeitschrift, t. LXVIII, p. 224—228).
- Iacobescu, N.**, 1921. Studii entomologice și botanice în pădurile atacate de Bostrichizi. (Revista Pădurilor, t. XXXIII, p. 27—65).
- Ionescu-Șișești, G.**, 1921. Agricultura Banatului. (Viața Agricolă, t. XII, p. 451—455).
- 1921. Asupra câtorva proveniențe de grâu cultivate în România. Nr. 1 din «Bibliot. Societ. Agronom.» București.
- Ionescu, A. I. P.**, 1921. Câteva cuvinte asupra cuscutei în general și asupra cuscutei monogyna. (Viața Agricolă, t. XII, p. 20—725).
- Oidiumul la noi. (Viața Agricolă, t. XII, p. 370).
- Lattyák, S.**, 1919. Nehány Dioscorides-féle dák növénynevről. (Botanikai Muzeumi Füzetek, t. III, f. 2. p. 29—42).
- Mazilu-Buzău, Șt.**, 1921. Cu privire la împăduriri. (Viața Agricolă, t. XII, p. 178).
- Oroveanu, T.**, 1922. Descrierea economică a județului Hunedoara. (Viața Agricolă t. XII, p. 661).
- Páter, B.**, 1917. A benedekfü mint olajnövény. (Sep. ex «Természettudományi Közlöny» fasc. 675-676. p. 1—7).
- 1917. Biológiai megfigyelések a termesztett beléndeken. (Sep. ex «Kísérletügyi Közlemények», t. XX, fasc. 2. p. 1—16).
- Eine gelbe Varietät der Tollkirsche. (Sonderabdruck aus der «Pharm. Post», 1916).
- 1917. Két új olajnövény. (Sep. ex «Kísérletügyi Közlemények», t. XX, fasc. 1, p. 1—38).
- 1916. Néhány orvosi növény színváltozása. (Sep. ex «Természettudományi Közlöny», CXXI—CXXII. Pótfüzet, p. 1—5).
- 1916. Olajrózsák és rózsarozsda (Sep. ex «Természettudományi Közlöny», fasc. 663-664, p. 1—12).
- 1916. Über den Anbau einiger Arzneipflanzen. (Sonderabdruck aus der «Pharm. Post», p. 1—4).
- 1916. Über die Kultur der Seifenwurzeln. (Sonderabdruck aus der «Pharm. Post», p. 1—3).
- 1919. Bábaseprő a körtefán (Tab. I.). Hexenbesen am Birnbaum (Tab. I.). (Botanikai Muzeumi Füzetek, t. III, p. 12—16).
- Péterfi, M.**, 1921. O formă teratologică la *Catharinae Haussknechtii* (Jur. et Milde) Broth. — Eine teratologische Erscheinung bei *Catharinae Haussknechtii* (Jur. et Milde) Broth. (Bule-

- tinul Societății de Științe din Cluj, t. I, p. 149—153, și reproduc în «Contribuțiuni Botanice din Cluj», t. I, fasc. 1).
- Petrescu, G., 1921. Remarques sur quelques plantes intéressantes la flore de Moldavie. (Annales scientifiques de l'Université de Jassy, t. XI, fasc. 1—2, p. 132—134).
- Popescu, C. T., 1921. Le rôle du tissu libérien dans le transport des substances organiques assimilées chez les plantes supérieures. (Annales scientifiques de l'Université de Jassy, t. XI, fasc. 1-2, p. 135—256).
- Popescu, Șt., 1921. Asupra căderii cerealelor. (Viața Agricolă, t. XII, p. 245).
- 1921. Asupra compoziției boabelor de grâu. (Viața Agricolă, t. XII, p. 344).
- 1921. Origina hibridă a lucernei cultivate (Viața Agricolă, t. XII, p. 501—503).
- 1921. Yves Delage și Mendelismul. (Viața Agricolă, t. XII, p. 114—116).
- Popovici, Al. Elena, 1921. Plante rare la noi. *Pinus Cembra* (Zâmbru). (Revista Științifică «V. Adamachi», t. VIII, Nr. 1, p. 42).
- Prodan, J., 1921. Impădurirea locurilor sărate și nisipoase. (Revista Pădurilor, t. XXXIII, p. 247).
- Radian, S. Șt., 1915. Contribuțiuni la flora bryologică a României. (Anal. Acad. Rom., 2 Ser. t. XXXVII, p. 187).
- Rădulescu, D. 1921. O a doua filoxeră. (Viața Agricolă, t. XII, p. 13).
- Roriade, P., 1921. Cele mai de seamă plante condimentare, aromatice, oficinale și veninoase. (Viața Agricolă, t. XII, p. 107—113, 133—140, 171—177, 241—248).
- Ștefănescu, Al., 1921. Pădurile și problema forestieră în Basarabia. (Revista Pădurilor, t. XXXIII, p. 113—121).
- Ștefănescu, D. I., 1921. Problemele viticole. I. Hibrizii producători direcți. (Viața Agricolă, t. XII, p. 387—391).
- Teodoru, D. M., 1921. Agricultură în Munții Apuseni (Viața Agricolă, t. XII, p. 427—430, No. 14).
- Tuzson, J. v., 1921. Die formen der *Arabis hirsuta* (L.). Scop. (Bericht der Freien Vereinigung für Pflanzengeographie und Syst. Botanik für das Jahr 1919. Berlin, 1921, p. 15—44).
- Ungar, K., 1921. Zwei Touristen aus alter Zeit. (Ostland, t. III, No. 9).

Colecțiuni exsicate din România. — Collections exsicates de Roumanie.

«Cecidotheca Dacica» ou zoocécidies de Roumanie. Récoltées, préparées et déterminées par le professeur Dr. Marcel Brâna.

Série V (201—250)

Bucarest, 1921.

Série VI (251—300)

” ”

Colecția este foarte îngrijită, determinările cecidiilor mai critice revăzute de Houard.

Cette collection est très soignée. La détermination des cécidies critiques a été revue par Houard.

Herbariu Agricol. Intocmit de prof. Dr. J. C. Drăgan și Gh. Tordai. Cluj, 1921. 5 vol. (No. 1—250).

Alcătuiață pentru trebuințele școlilor inferioare de agricultură, această colecție va putea face bune servicii și în alte categorii de școli, dacă la o nouă ediție s'ar completa lista numirilor românești de plante, iar cele tehnice s'ar îndrepta aici conform nomenclurii recente.

Colecția este editată de Stațiunea pentru controlul semințelor din Cluj.

Faite en vue des besoins des écoles inférieures d'agriculture cette collection pourra rendre de bons services dans d'autres catégories d'écoles, si dans une nouvelle édition on a soin de compléter la liste des noms roumains des plantes et de corriger les noms techniques, par ci par là, conformément à la nomenclature moderne.

Cette collection est éditée par la Station pour le contrôle des semences de Cluj.

Societăți științifice.

Sociétés scientifiques.

Societatea de științe din Cluj.

Société des sciences de Cluj.

Sedința dela 9 Februarie 1922:

Séance du 9 Février 1922:

Al. Borza: Comemorarea botanistului Martin Péterfi.

Al. Borza: Commémoration du botaniste Martin Péterfi.

Informațiuni.

Un mare centru al științei botanice. Anuarul Societ. Helvetice de St. Naturele, pe 1921 (Verhandl. der Schweizerischen Naturforsch. Gesellschaft) ne aduce în bucurătoare știre, că moștenitorii lui Aug. de Candolle, fiul lui Cazimir de Candolle și strănepotul celebrului August Pyram de Candolle, au dăruit orașului Geneva herbarul clasic pe care au studiat atâtea generațiuni de botaniști.

Pe lângă colecțiunea veche, care cuprinde cele 58.975 specii enumerate în «Prodromus», Herbarul de Candolle de astăzi mai cuprinde peste 350.000 numere nouă, trimise din toate părțile lumii.

Mai aflăm, de asemenea, că orașul Geneva a cumpărat și bogata bibliotecă de Candolle, compusă din 14.000 volume, dintre care unele sunt cărți rarissime.

Istoria botanicii române este și ea reprezentată în această bibliotecă prin lucrările lui Dim. Brânză și ale lui Dim. Grecescu, cu care Cazimir de Candolle a întreținut o întreagă corespondență.

Tot aci se găsește și prețiosul manuscris al lui Guebhard (1848) referitor la vegetația Moldovei.

Acum câțiva ani, Conservatorul botanic din Geneva, condus de învâțatul botanist Dr. John Briquet, a mai primit o donațiune, tot atât de importantă: Herbarul Burnat, care cuprinde toate speciile ce au servit la întocmirea monumentalei lucrări: «La Flore des Alpes Maritimes».

Iată cum, pentru studiul botanicii sistematice, orașul Geneva a devenit un centru din cele mai importante.

Noi, pușinii români, care am lucrat în aceste herbare și am fost ajutați în cercetările noastre de conducătorii luminați ai acestor instituțiuni științifice, nu putem de cât să ne bucurăm de știrile primite.

I. GRINȚESCU.

Un parc național în România (en Roumanie).

Asociația patriotică pentru răspândirea turismului și crearea de parcuri naționale, «Hanul Drumeșilor» a reușit să creeze la stăruința președintelui ei, dl M. Haret, primul parc național în munții Bucegi.

L'association «Hanul Drumetilor» sous la direction de M. Haret a créé un parc national dans une vallée vierge des Carpathes méridionales, dans le massif de Bucegi.

În Bucovina se vor crea cu ocazia reformei agrare mici rezervațiuni, la intervenția d-lui Dr. M. Gușuleac, cuprinzând micile ochiuri de stepă și fânațele seculare dela:

À l'intervention du prof. Dr. M. Gușuleac, à l'occasion de la réforme agraire, on va créer en Bucovine des petits terrains réservés, protégeant les îles de steppes:

«Dealu-Strâmbu» și (et) «Colina Frumoasă» la (à) Bosanci, dealul «Turlivșchi» la (à) Boanceni și (et) Pohorlăuși.

În Transilvania există din 1915 un mic teritor rezervat, împrejmuit, lângă comuna Cenade (jud. Alba-inferioară), protejând planta *Polygala sibirica*, descoperită aci de J. Barth.

Il existe en Transylvanie un petit terrain réservé, près du village Cenade (dep. Alba inferioară), où a été découvert par J. Barth la plante *Polygala sibirica*.

Personalia.

Numiri.

La Școala superioară de Agricultură dela Herăstrău-București au fost numiți dnii:

Dr. Tr. Săvulescu, profesor de botanică descriptivă și fitopatologie,

Dr. C. Popescu, profesor de anatomie și fiziologie.

La Academia de Agricultură din Cluj-Mănăștur au fost numiți dnii:

Dr. A. V. Munteanu, profesor pentru studiul ameliorarea plantelor agricole,

Dr. J. Dobrescu, profesor supl. de chimie agricolă și meteorologie,

M. Chirișescu, prof. supl. de agricultură generală și agrologie.

Dr. Th. Solacolu a fost numit profesor de botanică medicală la Facultatea de medicină din București,

Dr. M. von Tiessenhausen șef de lucrări pe lângă catedra de anatomie și fiziologie dela Universitatea din Cluj

Distincțiune.

Dr. M. Vlădescu, prof. și directorul Institutului botanic din București a fost numit ministru al Domeniilor.

Mort.

În ziua de 30 Ianuarie 1922 a murit distinsul bryolog Martin Péterfi, conservatorul Herbarului dela Universitatea din Cluj, în vârstă de 46 ani.

Ont été nommés:

À l'École supérieure d'Agriculture de Herăstrău-București M. M. Dr. Tr. Săvulescu, professeur de botanique descriptive et de phytopathologie,

Dr. C. Popescu, professeur d'anatomie et de physiologie.

À l'Académie d'agriculture de Cluj M. M.

Dr. A. V. Munteanu, professeur d'amélioration des plantes agricoles,

Dr. J. Dobrescu, professeur suppl. de chimie agricole et de météorologie,

M. Chirișescu, prof. suppl. d'agriculture générale et d'agrologie.

M. M. Dr. Th. Solacolu, professeur de botanique médicale à la Faculté de médecine de l'Université de Bucaresti,

et Dr. M. von Tiessenhausen chef de travaux à l'Institut d'anatomie et de physiologie de l'Université de Cluj.

Distinction.

Mr. M. Vlădescu, prof. et directeur de l'Institut botanique de l'Université de Bucaresti a été nommé ministre des Domaines.

Necrologie.

Le 30 Janvier est mort le distingué bryologue Martin Péterfi à l'âge de 46 ans. Le défunt était conservateur de l'herbier de l'Université de Cluj.

